

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
УКРАЇНСЬКО-УГОРСЬКИЙ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
КАФЕДРА УГОРСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ

КОВАЧ ЕМІЛІЯ ПЕТРІВНА

**Проблема функціонування угорської мови в українськомовному
середовищі Закарпаття (на прикладах загальноосвітніх шкіл)**

014.02 Середня освіта. Мова і література (угорська)

Дипломна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра

Науковий керівник:

доц. Зикань Христина Імрівна

кандидат філологічних наук, доцент

Ужгород – 2024

Реєстрація _____
(номер)

« ____ » _____ 2024 р. _____
(підпис пров.фахівця) (прізвище, ініціали)

Дипломна робота допущена до захисту

Завідувач кафедри

_____ доц. Зикань Х.І.
(підпис) (прізвище, ініціали)

К.філол.н., доцент
(науковий ступінь, вчене звання)

« ____ » _____ 2024 р.

Рецензент _____
(підпис)

_____ доц. Берта Е.Т.
(прізвище, ініціали)

_____ К.філол.н., доцент
(науковий ступінь, вчене звання)

UKRAJNA OKTATÁSI ÉS TUDOMÁNYÜGYI MINISZTERIUMA
ÁLLAMI FELSŐOKTATÁSI INTÉZMÉNY
„UNGVÁRI NEMZETI EGYETEM” UKRÁN–MAGYAR OKTATÁSI –
TUDOMÁNYOS INTÉZET
MAGYAR FILOLÓGIAI TANSZÉK

KOVÁCS EMÍLIA

A magyar mint környezeti nyelv hatása Kárpátalján.

Nyelvművelés a középiskolában

Magyar nyelv és irodalom

Diplomamunka a baccalaureusi fokozat megszerzésére

6.014.02 Középfokú oktatás szakirányban,

magyar nyelv és irodalom

Tudományos témavezető:

Zékány Krisztina

a filológiai tudományok kandidátusa, docens

Ungvár – 2024

VÁZLAT

BEVEZETÉS	5
1. A KÉRDÉSSSEL KAPCSOLATOS SZAKIRODALOMRÓL	8
1.1. Az idegen szavak kutatásáról	8
1.2. Módszertani szakirodalom. A nyelvi egységek átvételének lehetőségei a kárpátaljai multinacionális környezetben	11
2. A MAGYAR MINT KÖRNYEZETI NYELV HATÁSA KÁRPÁTALJÁN..	19
2.1. Magyar kölcsönszavak az ungvári járási származású ukrán egyetemi diákok nyelvhasználatában	21
3. A GYŰJTÖTT ANYAG FELDOLGOZÁSA.....	43
3.1. A gyűjtött szavak eredet szerinti vizsgálata	43
3.2. A gyűjtött szavak szófaji megoszlása	45
3.3. A gyűjtött szavak szerkezeti elemzése.....	46
4. A NYELVEK KÖZÖTTI KAPCSOLAT TANÍTÁSA A KÁRPÁTALJAI MAGYAR TANNYELVŰ ISKOLÁKBAN	48
4.1. Óratervezet.....	48
BEFEJEZÉS.....	56
KÖVETKEZTETÉSEK LEVONÁSA	56
A FELHASZNÁLT IRODALOM JEGYZÉKE	59
PE3IOME.....	64
SUMMARY.....	65
MELLÉKLETEK.....	66

BEVEZETÉS

Dolgozatom témája: A magyar mint környezeti nyelv hatása Kárpátalján.

Dolgozatom célja volt, hogy összegyűjtsem azon jellemző jövevényszavakat, amelyeket a kárpátaljai nem magyar ajkú lakosság a mindennapjaiban használ.

A téma aktualitása. A nyelvek és kultúrák érintkezése a Kárpát-medencében minden korszakban jelen volt. Ezt a témát számos nyelvészeti szempontú kutatás is vizsgálta, hiszen a régió országaiban mindenhol megfigyelhető az a jelenség, hogy egy helyi lakos a környezetében jelen lévő nyelvek közül elsajátít annyit, amennyi a mindennapi boldogulásához szükséges. Ez spontán folyamat, az itt élők természetesnek veszik, hogy akár egy mondaton belül is nyelvet lehet váltani, ha a beszédpartner nyelvtudása ezt megengedi.

A térség változó politikailag is. Az elmúlt száz évben Kárpátalján tizenhét alkalommal volt hatalomváltás, és legalább ötször cserélődött az államnyelv. Az itteni lakos tehát a hivatalos ügyeit csak a nyelvtudásának köszönhetően tudta eredményesen elvégezni.

Ez a „változatosság” ugyanúgy megfigyelhető napjainkban is a helyi nyelvekben. A kevert „po zakarpatszki” nyelvjárás mellett gyakran előfordul például az is, hogy az idősebb generáció tagjai a régi utcaneveket használják párhuzamosan a mai hivatalosokkal.

Az anyaggyűjtés forrása a kárpátaljai több nyelvből kevert, közkedvelt nyelvváltozat, amelybe mindenki olyan arányban vegyítheti a különböző nyelvek szavait és kifejezéseit, amennyire azt a nyelvismerete, illetve beszédpartnerének nyelvtudási szintje engedi. Mivel egy itteni magyar ajkú lakosnak egyszerre van jelen mindkét nyelv a környezetében, gyakran előfordul, hogy párhuzamosan használja az ukrán vagy épp az orosz megfelelőt mondandójának közlésében. Ezek között jelentésbeli különbség sincs, a használatukat legfeljebb az időszak

(utóbbi időben inkább az ukrán nyelv az elterjedt), a beszédpartner nyelvismerete, vagy az adott szituáció határozza meg. Ilyenek például az orosz *sztolova* – ukrán *jidálnya* 'étkezde', orosz *szprávka* – ukrán *dovidka* 'igazolás' stb.

Az átvételek esetében sokszor a közvetlen átadó nyelvet sem könnyű meghatározni. Olykor nehéz eldönteni, hogy az orosz vagy az ukrán nyelvből kerültek-e a kárpátaljai magyar nyelvjárásokba egyes szavak, ha azok írásképe megegyező, például: *hálát* (orosz, ukrán халат), *kvitáncija* (orosz квитанция, ukrán квитанція), *borscs* (orosz, ukrán борщ), *nákáz* (orosz, ukrán наказ 'ua') stb.

Az anyag feldolgozásának módszere. Az anyagot aktív módszerrel gyűjtöttem, főként Ungvár és járásából származó, ukrán anyanyelvű egyetemi hallgatók köréből.

Adatközlők

Adatközlőim ukrán nemzetiségű és anyanyelvű egyetemi hallgatók, az Ungvári Nemzeti Egyetem különböző karain tanuló, eltérő életkorú, az Ungvári járás különböző területeiről származó diákok, az egyetem Diákönkormányzatának elnökei és/vagy tagjai. Minden adatközlő hozzájárult nevének közléséhez.

№	Név	Életkor	Kar neve	Évfolyam	Származási hely
1.	Besarab Natália	19 év	Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Kar	3. évfolyam	Baranya (Баранинці)
2.	Himics Diána	17 év	Turisztikai és Nemzetközi Kommunikációs Kar	1. évfolyam	Bacsó (Чабанівка)
3.	Hrincsuk Mirosláva	20 év	Mérnöki és Műszaki Kar	4. évfolyam	Ungvár (Ужгород)

4.	Jablunskij Anton	17 év	Történelem és Nemzetközi Kapcsolatok Kar	1. évfolyam	Ungvár (Ужгород)
5.	Lengyel Olekszander	20 év	Kémiai és Ökológiai Oktatási-Tudományos Intézet	4. évfolyam	Ungvár (Ужгород)
6.	Opiari Tetjana	18 év	Orvosi Kar	2. évfolyam	Antalóc (Анталовці)
7.	Rak Mihajlo	18 év	Gazdaságtudományi Kar	2. évfolyam	Árok (Ярок)
8.	Regan Andriana	20 év	Biológiai Kar	3. évfolyam	Ungdorgas (Вовкове)
9.	Risko Dmitro	18 év	Idegennyelvű Filológiai Kar	2. évfolyam	Nagyláz (Великі Лази)
10.	Szkoronyak Sztanyiszláv	19 év	Matematika és Digitális Technológiák Kar	3. évfolyam	Aknaszlatina (Солотвино)

1. A KÉRDÉSEL KAPCSOLATOS SZAKIRODALOMRÓL

1.1. Az idegen szavak kutatásáról

Az anyaggyűjtés és -feldolgozás előtt megismerkedtem a kérdéssel kapcsolatos legfontosabb szakirodalommal. Először az idegen szavak kutatásával foglalkozó szakirodalmat tanulmányoztam. Megtudtam, hogy minden nyelv tartalmaz eredeti és idegen elemeket is. **Benő Attila** [1;21] két csoportba sorolja az idegen szavakat:

- *nemzetközi szavak* → több nyelvben is fellelhetők;
- *xenizmusok* → nemzeti és kulturális sajátosságokkal rendelkező idegen szavak.

A szakirodalom elkülönít **jövevényszavakat** és **idegen eredetű** szavakat. Utóbbi a szakirodalom szerint olyan idegen eredetű nyelvi elem, amely hangtanilag, morfológiailag, vagy jelentésánál módosult, ezáltal tudott meghonosodni az átvevő nyelvben. Sok esetben ezek idegen mivolta a beszélők többsége számára már észrevehetetlen, és nemcsak a kétnyelvű beszélők használják.

A kölcsönzó ezzel szemben még a meghonosodás valamely szakaszán áll, használata csak bizonyos közösségekben elterjedt. Csak bizonyos mértékben alakult át hangtanilag, morfológiailag vagy jelentésánál, ezáltal magában foglalja mind a jövevényszó, mind az idegen szó kategóriáját is.

Horger Antal [21;46] a magyar szókincs esetében megkülönböztetett: *jövevényszót, idegen szót és meghonosodott szót.*

Az idegen szavakat olyan jövevényszavakként definiálta, amelyeket csak egyes társadalmi osztályok körében vagy egyes vidékeken használnak, így osztálynyelvi szónak vagy tájszónak is nevezhetjük. Azt ajánlotta, hogy minden

más nyelvből való szót jövevényszónak kell nevezni, azon belül pedig el kell különíteni meghonosodott szót és idegen szót függetlenül attól, mikor vettük át azokat és hogy megváltozott-e a hangalakja vagy sem.

Nagy segítségemre volt **Fábián Pál** *Az idegen szavak* [16;479–486] című tanulmánya. A szerző megjegyzi, hogy egy szó átvétele egyik nyelvből a másikba természetes jelenségnek számít a világ összes nyelve között. Találkozhatunk ilyen szavakkal írás, olvasás folyamán, sőt, a mindennapi beszédben is.

Fábián Pál felosztása szerint megkülönböztetünk:

- **magyar szavakat:** *hal, néz, nyom*, de magyarnak valljuk a *kilincs, sátor, rozs* és más szavakat is.

- **idegen szavakat:** *diszpécser, geológia, perspektíva* stb.

Az idegen eredetű szavakat felosztotta:

- **jövevényszókra** – nyelvészeti vizsgálat során már nem különítik el őket nyelvünk eredeti elemeitől, az ide tartozó szavak idegen eredetét már nem veszi figyelembe. Például: *szalonna, medve* (szláv eredetű szó), *páncél, torony* (német eredetű szó) stb.

- **idegen szavakra** – olyan szavak tartoznak ide, amelyeknél nyilvánvaló az idegen eredet. Például: *biológia, rádió, telefon, sport, enciklopédia, balkon* stb. Ezen belül hat alcsoportot különböztet meg:

- lényeges fogalmakat jelölő, magyar megfelelő nélküli szavak – ezek állnak a legközelebb a jövevényszóvá váláshoz. Fontos és gyakran használt fogalmakat jelölnek, emiatt pedig össznépi jellegűek: az általánosan ismert fogalommal együtt a szót is ismeri az egész nép. Például: *aszfalt, benzin, rádió, gáz, film, cement* stb. Ezeknek a szavaknak már származékaik és összetételeik is vannak a magyar nyelvben: *filmez, gázol* stb. Az ide tartozó szavaknak nincsenek helyes magyar megfelelőik, azonban mégsem lehet őket jövevényszónak minősíteni, úgy, mint a *búza, asztal* vagy *cipő* szavunkat, azonban már nincsenek messze a jövevényszóvá váláshoz.

– második csoportjába olyan szavak tartoznak, amelyeknek helyettesítésére magyar szó is létrejött, de a kettő között jelentésbeli vagy hangulati megoszlás következett be, emiatt nem cserélhető fel az idegen szó annak magyar megfelelőjével. Például: *sport* – testedzés, testnevelés, *dráma* – színmű, tragédia – szomorújáték.

– olyan idegen szavak tartoznak ide, melyek magyar megfelelője ugyanazt jelenti, így a két szót bármiféle jelentésbeli változás nélkül felcserélhetjük. Például: *dialektus* – nyelvjárás, *autó* – gépkocsi, *bicikli* – kerékpár, *asztronómia* – csillagászat.

– olyan kisebb fontosságú szavak, melyeknek nincs össznépi jellege, ezért nem tartozhatnak az első csoporthoz. Ide tartozik: *rúzs*, *bár*, *sláger*, *grill*, *cellulóz* stb.

– olyan szavak, amelyeket a hétköznapi beszédben használunk, de választékos társalgás folyamán már nem, írásban pedig szinte mindig a magyar megfelelőjét alkalmazzuk. Például: *fater*, *meló*, *lóvé* stb.

– friss idegen szavak – szókészletünk nap mint nap bővül új idegen szavakkal. Például: *kombájn*, *kolhoz*, *szputnyik* stb.

A korlátlan idegen szó befogadása a magyar nyelvbe veszélyeztetheti a nyelv egészséges fejlődését: ezek nehezítik a megértést, megzavarják a közlést. Ezért az idegenből átvett hasznos fogalmakat, tárgyakat jelölő szavakat megfelelő magyar névvel kell használnunk. Például: *pionír* – úttörő, *kolhoz* – szövetkezet, *szputnyik* – műhold stb.

A szerző megemlíti a nemzetközi szavakat, amelyek az idegen szavak mindegyik csoportjában megtalálhatók. Ilyen például: *benzin*, *sport*, *rádió*, *taxi*, *kultúra*, *analfabéta* stb.

1.2. Módszertani szakirodalom. A nyelvi egységek átvételének lehetőségei a kárpátaljai multinacionális környezetben

A gyűjtött szavak elemzése előtt tanulmányoztam a nyelvi egységek átvételének lehetőségeit a kárpátaljai multinacionális környezetben is. **Bárányné Komári Erzsébet** *A hungarizmusok fogalomköri csoportosítása a kárpátaljai ruszin irodalomban* [5;62–68] című művét tanulmányoztam először. A szerző szerint, mivel Kárpátalja sokáig különálló térség volt, az irodalmi nyelv fejlődése másképp történt, mint az ukrán nyelvterület többi részén. Az író szerint ugyanis itt egy úgynevezett lokális irodalmi nyelv alakult ki, a kárpáti ruszin, amely mai napig több országban is művelt irodalmi nyelvnek számít.

A kárpátaljai ruszin nyelvjárások hungarizmusainak csoportosításával foglalkozott többek között **Csopey László** a *Magyar szók a rutén nyelvben* [12;293] című cikkében, aki az általa gyűjtött szavakat öt csoportba osztotta: *törvényes és polgári élet; katonaság; műszerek, gazdasági eszközök, házi edények; iparosok, ipari és kereskedelmi cikkek; állás, foglalkozás, tiszt.*

Ezen felül a kutató által gyűjtött szavak között voltak példák olyan tárgykörökből is, mint az *ingóságok, ingatlanok, ételfélék, állatok, ásványok, növények, ruhanemű, dísz tárgyak* elnevezései stb.

Mazuch Ede [35;232] ungvári tanítványai szókincse alapján három fogalomkörbe sorolja a magyar jövevényszavakat: *ruhaneműek; gazdasági kifejezések; bútorok, hazai eszközök.*

Mokány Sándor [48;114–115] szintén foglalkozott a kérdéssel, aki a máramarosi ukrán nyelvjárásban fellelhető magyar jövevényszavakat huszonöt fogalomkörbe osztja: *rokoni kapcsolat és megszólítások; emberi tulajdonságok; foglalkozási ágak; munkaeszközök; lakóhely; a ház és részei; ruházat és lábbeli; dísz tárgyak és ételek; állatvilág, állattenyésztés; növényvilág, földművelés; a fa kitermelése, készletezése és tutajozása; borászat; vadászat és halászat; természet; közlekedési eszközök; állami és társadalmi élet; közigazgatás, perrendtartás;*

katonai szakkifejezések; művelődés, iskola; kereskedelem, számlázás; dohányzás; szórakozás és játék; betegség, gyógykezelés, halál; vallás, hiedelmek és szokások, szitkok; különböző: a kézi szövőszék és a rokka részei.

Oros Vasyi [42;27–29] egy kárpátaljai ukrán falu, Száldobos idegen eredetű szókincsének kutatása során tizenegy fogalomkört különített el: *a gazdaság és háztartás szókincese; terület, hely, lakóhely, eszközök; ruha, a ruha részei és a díszítés szókincese; étel, étkezés, helyek, ital; növény- és állatvilág; foglalkozás; állami és katonai szókincs; közlekedési eszközök; cselekedetek és folyamatok; tulajdonságok; más szófajok.*

Lizanec Péter [31;42–54] egy jóval részletesebb, huszonkilenc fogalomkörből álló hungarizmus-csoportosítást ajánl, melynek fő célja, hogy kiemelje a magyar jövevényszavak legnagyobb csoportjait. Felosztásának főbb csoportjain belül elkülönít még néhány alcsoportot: *az életvitel szókincsének* (1. csoport) fogalmkörében például tizennégy további alpontot különít el: *a ház a gazdasági épületekkel és részeivel; a szobák díszítése, bútor és más háztartási cikkek; világítás, kemence, tűzhely; ruha; szövet; a szövet, ruha és az ember díszei; tisztálkodás; lábbeli és részei; házi edény; élelmiszerek és azok elkészítése; kekszfélék, különböző cukrászati termékek és azok elkészítése; italok és elkészítésük; rokonság, sógorság és családi kapcsolatok; hónapok.*

A kutató a hungarizmusok előfordulásának további csoportjait különítette el a kárpátaljai ukrán nyelvjárásokban: *emberi sajátosságok, tulajdonságok; az emberek leggyakoribb cselekedeteinek megnevezései; a kapcsolattartás módjai. Közlekedés. Híradás; mezőgazdaság; dohánytermesztés; természeti jelenségek. Domborzat, hegydomborzat, vízrajz; természeti szakszavak; népi meteorológia; kereskedelem; pénzügy(ek); igazságszolgáltatás; a társadalmi és politikai élet szókincese; iskola, oktatás és irodai tartozékok; sport és különféle játékok; hadügy; egészségügy; a népköltészet szókincese; vallás, hiedelmek és szokások; ének, zene,*

tánc; növényvilág; szőlőtermelés; kertészet; erdőszet és fafeldolgozás; állatvilág; az állatok tulajdonságai; vadászat; halászat; határozószók; segédszók.

Rot Sándor [39;374] kutató is foglalkozott az ukrán és a különböző kárpátaljai nyelvjárásokban fellelhető magyar jövevényszavakkal. Ő tizenhét fogalomkört különített el, mely csaknem teljes mértékben megegyezik Lizanec Péter professzor felosztásával.

Dezső László [13;47] a XVI – XVIII. század közötti kárpátukrán nyelvemlékek magyar jövevényszavait kutatta. Öt fogalomkörbe sorolta őket: *feudális-paraszti gazdálkodás; állami szervezet és társadalmi berendezkedés; ipar, foglalkozások, szakmák; életvitel; elvont fogalmak.*

Az írásos emlékekkel többek között **Iván Feketa** [50;76–78] foglalkozott. A leggyakrabban előforduló hungarizmusokat a következő szemantikai csoportokba foglalta: *közhasználatú szavak; a mindennapi élethez fűződő szavak; termeléssel és hivatással kapcsolatos szavak; társadalmi-politikai élettel kapcsolatos szavak.*

Gazdag Vilmos *Szláv eredetű lexikai elemek a Beregszászi járás magyar nyelvjárásaiban (Kárpátalja, Ukrajna)* [18;48] című művéből megtudtam, hogy a határon túli magyar nyelvjárások több okból is eltérnek az anyaországiaktól, mely eltérések leginkább a szókészleti állományban figyelhetők meg.

A különböző kárpátaljai magyar nyelvjárások a történelem alakulásának következtében számos szláv elemmel bővültek. A kutató szerint ahhoz, hogy egy idegen nyelvből átvett szó meghonosodjon az adott nyelvben, a lakosságnak ismernie kell az átadó nyelvet legalább egy minimális szinten, különben nem értenék a szavak pontos jelentését.

A diplomamunka kutatási része előtt elengedhetetlen tisztázni, mit is jelent a **kétnyelvűség** fogalma. A Gazdag Vilmos munkájában található meghatározás szerint a kétnyelvűség két nyelv kapcsolatának, az pedig két etnikum, valamint azok tagjainak közvetlen vagy közvetett eredménye.

A *Nyelv enciklopédiája* [10;422] című könyvben a következő választ találjuk az adott kérdésre: “Az *evidens válasz az: amikor valaki két nyelvet beszél*”. Ez a meghatározás azonban nem kielégítő. Nem foglalja ugyanis magában azokat, akik vagy csak alkalmanként használják az egyik vagy másik nyelvet, vagy már hosszú évek óta nem használják valamelyiket. Nincsenek belefoglalva ebbe a meghatározásba azok sem, akik bár jól értenek, de nem beszélnek egy nyelvet, illetve akik megtanultak olvasni, de nem tudnak beszélni vagy írni egy másik nyelven. Az adott meghatározás nem tisztázza azt sem, mi a viszony a különböző nyelvek és egy nyelv különböző dialektusai, beszédstílusai és szintjei között. Emellett arról sem említ semmit, hogy a nyelvtudás milyen szintjén tekinthetünk valakit kétnyelvűnek.

A *Magyar Értelmező Kéziszótár* [14;226] szerint kétnyelvűnek az tekinthető, aki egyformán jól használ két nyelvet, s beszédhelyzettől függően képes váltogatni is azokat.

Bartha Csilla [6;23] szerint az kétnyelvű, aki a mindennapi kommunikáció során két vagy több nyelvet használ, s azokat képes szóban és írásban egyaránt alkalmazni.

Gazdag Vilmos [18;9 135–140] álláspontja: egy közösséget akkor tekintünk kétnyelvűnek, ha beszélői többsége két vagy több nyelvet is használ.

A gyűjtött szavak elemzése előtt elengedhetetlennek tartottam megismerkedni olyan szakirodalommal, amely definiálja a **szókölcsonzés** jelenségét is. **Gazdag Vilmos** munkájában több kutató meghatározása is fellelhető. Először is **Einar Haugen** definíciójáról olvashatunk, aki úgy vélte ez “*egy nyelv elemeinek egy másik nyelvbeli rekonstrukciójára tett kísérlet*”. **Trudgill Peter** a következőképp definiálja a jelenséget: “*az a folyamat, amelynek során a kétnyelvű beszélők az egyik nyelvükből való szót használnak a másik nyelvükben, és ezek a kölcsönszavak az utóbbi nyelvnek is szerves részévé válnak*”. Hozzáteszi továbbá, hogy a többnemzetiségű területeken ez a leggyakoribb

jelenség, valamint, hogy nemcsak szavak, de más nyelvi elemek is kölcsönözhetők egyik nyelvből a másikba. **Zlinszki Aladár** *Stilisztika és verstan* című művében azt állítja, akkor kerül sor kölcsönzésre, ha egy nép tanul valamit egy másik néptől, s a tanult dologgal együtt átveszi annak megnevezését is. Vallja továbbá, hogy nincs egy úgynevezett “tisztá” nyelv sem a világon, mindegyikben vannak átvételek, kölcsönzések.

A legtöbb szakirodalom kétféle kölcsönzést különít el: *szóbelit* és *irodalmit*. A nyelvi kölcsönzések emellett lehetnek lexikálisak, morfológiaiak, szintaktikaiak és fonetikaiak. Népek és nyelvek folyamatos érintkezésben vannak egymással, így magától értetődő az egyes szavak, nevek átvétele egyik nyelvből a másikba. Mivel a nyelvi rendszer leglazábban strukturált része a szókészlet, így az könnyedén képes az új kifejezések befogadására.

Vannak olyan szavak, melyek a megszokás, a gyakori használat eredményeképp kerültek be nyelvünkbe. Az ilyen szavaknak a beszélő általában ismeri a magyar megfelelőjét, de mivel a mindennapi teendői folyamán ritkán használja, így az átkerül a passzív szókincsbe.

Kótyuk István [28;67–68] a következő okokat sorolja fel a kölcsönszavak megjelenésére a magyar nyelvben:

- az adott tárgy vagy dolog ezen a néven vált ismertté;
- az adott szót hivatalos helyen, hivatalos személyek használják;
- a kényelem vagy a beszédtempó felgyorsulása miatt, vagyis nem gondolkodunk a magyar megfelelőn, mert a kölcsönszó rövidebb vagy könnyebben kiejthető;
- nyelvi igénytelenség miatt.

A magyar nyelvjárásokra gyakorolt szláv hatások vizsgálatával **Kniezsa István** foglalkozott az elsők között *A magyar nyelv szláv jövevényszavai* [27;251] című munkájában. A terjedelme miatt végül két kötetben kiadott tanulmány első része három nagy fejezetre osztható:

- *kétségtelenül szláv eredetű szavak* → az ide sorolt szavak régóta beágyazódtak a nyelvbe, mára már teljesen elveszítették idegen hatásukat. Pl.: *ablak, vacsora* stb.

- *kétes szláv eredetű szavak* → Kniezsa azokat a szavakat sorolja ide, melyek nem bizonyítottan szláv, esetleg ismeretlen eredetűek.

- *nem szláv eredetű szavak* → a szerző ide több mint 400 szót sorolt, melyeket szerinte a múltban tévesen soroltak a szláv eredetű szavak közé.

Tanulmányában Kniezsa emellett fogalomkörü kategóriáik szerint is csoportosította a szláv szavakat, valamint kifejtette azt is, hogy miért nem tekinthető egységesnek a szláv hatás: a magyarok nem az ősszlávokkal álltak kapcsolatban, hanem csak egyes szláv népekkel. A kutató emiatt úgy gondolja, megfelelőbb lenne külön szlovák, orosz, szerb, horvát, bolgár és szlovén hatásról a nyelvben.

A szakirodalomból megtudtam továbbá, hogy a regionális nyelvjárások mindegyikét, így a kárpátaljaiakat is viszonylag későn kezdték tanulmányozni. Az első tanulmányok egyike **Fodó Sándor** *Szláv jövevényszók a kárpátaljai magyar nyelvjárásokban*, [17;43] melyben a szerző a gyűjtött szavak elemzése előtt ismerteti a helyi magyar nyelvjárásokat és szól az eddigi nyelvészeti kutatásokról a vidéken.

Jelentős továbbá **Kótyuk István** kutatása is, aki az által gyűjtött 1974 szót disszertációjában, *Az ungi magyar nyelvjárás ukrán jövevényszavai* [28;97] című munkájában publikálta. A tanulmányban a gyűjtött szavak vizsgálata előtt a kutató a nyelvi kapcsolatok leírása után településtörténetet és fontosabb történelmi adatokat is közöl. Ezután a fonetikai átírással ismerteti meg az olvasót, mely néhány kivétellel a magyar helyesírásra épül. Emellett közli még az ungi nyelvjárás fonetikai, morfológiai és szintaktikai sajátosságait is, valamint a szláv-magyar hatások kontaktustörténetét, majd rátér az általa gyűjtött kölcsönszavak különböző szempontok szerinti csoportosítására.

Györke Magdolna a melegházi gazdaságok, cipészek, gyertyakészítők és diákok nyelvhasználatában fellelhető szláv kölcsönszavakat gyűjtött, melyeket *A kárpátaljai magyar szaknyelvek* [20;66] című tanulmányában közölte. Az ezekben a körökben megjelent szláv kölcsönszavakat azzal magyarázza, hogy a szakközépiskolás tanulók ukrán vagy orosz nyelven tanulják a szakkifejezéseket, így a magyar megfelelőt vagy egyáltalán nem ismerik, vagy ha ismerik is, inkább a szláv megfelelőt használják.

A **Cserniczkó István** által szerkesztett *A mi szavunk járása. Bevezetés a kárpátaljai magyar nyelvhasználatba* [11;132] című könyvben szintén kiemelt figyelmet fordítanak a kétnyelvűség kárpátaljai nyelvjárásokra gyakorolt hatására, valamint a kölcsönszavak kérdésére is taglalják.

Az eddig említett szakirodalom kutatása során arra a következtetésre juthatunk, hogy a magyar nyelv hatása az ukrán és más kárpátaljai nyelvjárásokra is az élet csaknem minden területén megmutatkozik.

Kutatásom során nagy hasznát vettem továbbá a *Kárpát nyelvatlásznak* [49;274] is, melynek szerkesztésében magyar nyelvészek is részt vettek. Céljuk, hogy bemutassák a területen élő különböző nemzetiéggű lakosság nyelvi és kulturális kölcsönhatását. Az atlasz hét kötetben jelen meg, melyek közül a hatodik kiadást magyar kutatók szerkesztették. Ez a kiadás az állathívogató és -terelő, valamint a pásztorkodással kapcsolatos szavakat tartalmazza.

Munkám megírása során az atlaszok több kiadását is tanulmányoztam. Ezek mindegyike azonos szerkesztési elv alapján készült: tartalmaznak mind adattárat, mind térképeket. Az atlasz kiadásai orosz és francia, valamint az adott kutatási terület nemzeti nyelvén íródtak. A kutatómunkám során általam legtöbbször használt hatodik kiadás több mint 600 térképet és 126 ezer adatot tartalmaz. Mivel a kutatók szimbólumokat használtak, minden térképhez jár egy-egy jelmagyarázat is. A nyelvi kölcsönhatás vizsgálatához az élet különböző színtereit vizsgálták és gyűjtöttek onnan szavakat a kutatók. Ilyen színterek voltak többek között az

öltözködés, lakberendezés, időjárás, pásztorkodás, állattartás, életek neve és azok elkészítése, betegségek neve stb. A kiadásból kiderül, hogy az általam is vizsgált magyar és kárpátaljai ukrán nyelvjárások között mutatható ki a legtöbb szókölcsonzés.

A szakirodalom nagy segítségemre volt a gyűjtött idegen szavak vizsgálatában, különböző szempont szerinti elemzésében, osztályozásában.

2. A MAGYAR MINT KÖRNYEZETI NYELV HATÁSA KÁRPÁTALJÁN

A többnyelvű környezet mindig lehetőséget biztosít arra, hogy a nyelvhasználó választhasson a nyelvek között a tudásszintjének, az adott szituációnak megfelelően, vagy akár a beszédpartner nyelvtudásához igazodva. Egy kárpátaljai lakos számára, aki valamilyen szinten ismeri az itt használatos nyelveket, nem idegenek a nyelvváltás, a kódváltás, a nyelvválasztás, a nyelvi kölcsönzés szocio- és pszicholingvisztikai aspektusai. [26;69]

A kárpátaljai két- vagy többnyelvű közösségben élők nyelvhasználata sajátosabb abból a szempontból, hogy a lehető legtermészetesebb a számukra: a verbális kommunikáció során más nyelvi rendszerhez sorolható nyelvi elemet használnak vagy más nyelv használatára váltanak. Ez a jelenség a közösségben elfogadott normák szerint történik, és valamennyi itt használatos nyelvből merít.

Ha a kölcsönelemek szempontjából vizsgáljuk nyelvjárásainkat, arra a következtetésre juthatunk, hogy román nyelvi elemekkel főleg a Rahói, Técsői járás magyar nyelvjárásaiban, szlavizmusokkal a Rahói, Técsői, Huszti, Munkácsi, Beregszászi, Nagyszőlősi, Ungvári járás magyar nyelvhasználatában kell számolnunk. Magyar elemek pedig az egész területen előfordulnak, főleg a legidősebb generáció körében. [34;26]

Valamilyen fokon minden kárpátaljai lakos, aki ide született vagy hosszabb időt töltött itt, egy idő után két- és háromnyelvűvé válik, hiszen az élet minden területén kapcsolatba kerül más nemzetiségűekkel. A kisebbségek esetében ez az állítás fokozottan igaz, hiszen kisebbséghez tartozóként, főleg városi környezetben, a legfiatalabb éveitől kezdve kommunikálnia kell az államnyelven, illetve azon kívül a környezetében előforduló más nyelveken is bizonyos mértékben.

Ahol az együttélés megszokott és évszázados múltra tekint vissza, ott nem jellemző a negatív attitűd egyik vagy másik nemzet nyelvével szemben. Azokban a közösségekben, amelyek nyelvileg viszonylag homogének, ápolják saját hagyományait, identitásuk erős, helyben biztosított az anyanyelvű oktatás, ott viszont gyakran fordul elő, hogy a helyiek megtanulják ugyan az ukránt (vagy orosz), nagy presztízst tartják, hiszen szükséges a Kárpátalján való boldogulásukhoz, továbbtanuláshoz, munkához, de bizonyos fokú ellenérzéssel viseltetnek iránta. A fiatalabb generáció a fényesebb jövő érdekében nyelvi tudását igyekszik kiegészíteni egy-két világnyelv elsajátításával is.

A kárpátaljai magyar ajkú beszélők egyes kommunikációs szituációban hajlandóak nyelvet váltani akkor is, ha ez nem megszokott számukra. Ha a beszélgetésnél ukrán egyén is jelen van, akkor a magyarok hajlamosak ukránra váltani, hogy kedvezzenek a beszédpartnernek. Ez nem nagyon függ a ukrán nyelvtudásuktól, inkább a beszédhelyzettől, a státusztól, a beszédtemától, vagy a beszélők egymáshoz való viszonyától.

Fordított jelenségre is bőven akad példa. Ha egy nem magyar házassodik be a magyar családba, idővel elsajátítja a nyelvet és elkezd magyarul beszélni a családtagokkal. Ha egy munkaközösségbe jön egy új tag, aki nem beszél magyarul, idővel „asszimilálódik”, hogy jobb munkakapcsolatot tarthasson fenn a többiekkel.

Ha az egyén életében (családban, munkahelyen) állandósul a többnyelvű környezet, akkor nagyon gyorsan kialakul egy sajátos nyelvváltozat, ami az összes jelenlévő nyelvből merít, akár párhuzamosan használja a különböző nyelvű szavakat, de nem véletlenszerűen keveri egy megnyilatkozáson belül a nyelveket, hanem a társadalmi szabályokat és a nyelvi rendszer normatíváit követve. Erre szép példa, hogy a helyi orosz és ukrán beszélők szívesen látják el kicsinyítőképzővel egy idő után az egyes magyarból átvett szavakat, hiszen a saját nyelvében is gyakran él ezzel a nyelvi megoldással. Így születnek az olyan

kárpátaljai ételnevek, mint a *kifliki* 'aprósütemény', *krumpilyka* 'burgonya', stb. Ha a magyarok beszédében meghonosodik egy szláv szó, akkor az ott épül tovább, hiszen a magyar nyelv amúgy is sokat szerkeszti a szóalakot.

Ha figyelmesen hallgatjuk ezt a kevert beszédet, észrevehetjük, hogy hosszabb tagmondatok, mondatok esetében a nyelvváltás leggyakrabban a mondatthatáron történik különösebb fennakadás nélkül, betartva az éppen beszélt nyelv szórendjét, hangsúlyokat. Ha viszont a nem anyanyelvi beszélő fogalmaz a másik nyelven hosszabb szöveget, akkor egy idő után szinte biztosan saját anyanyelvének logikáját kezdi el követni, például a mondatban a szavak sorrendjét cseréli fel a neki megfelelőbbre. Az anyanyelv dominanciája talán itt figyelhető meg legtovább: ha már helyesen ejti az adott nyelv hangjait, megtanulta a helyes hangsúlyozást is, a szavak mondatba fűzését nagyon sokáig még „saját feje után” rendezi. [33;43–45]

2.1. Magyar kölcsönszavak az ungvári járási származású ukrán egyetemi diákok nyelvhasználatában

A szócikk felépítése. A gyűjtött szavakat abc-sorrendben, szócikkek formájában közlöm. Első helyen a vizsgált szó áll félkövérrel szedve. Ezt követően megadom a szó stiláris (*bizalmas, diáknyelvi, durva, elavult, eufemizmus, gyermeknyelvi, hivatalos, katonanyelvi, közömbös, melioratív, népies, pejoratív, régies, sportnyelvi, szaknyelvi (jogi, mezőgazdasági, műszaki, társadalomtudományi, természettudományi, egyéb), szleng, történelmi, tréfás, választékos*) és nyelvföldrajzi (*Dél-dunántúli, déli, északkeleti, Közép-dunántúli-kisalföldi, köznyelvi, mezősegi, moldvai, nyelvjárási, Nyugat-dunántúli, palóc, regionális, székely, Tisza-körös vidéki*) minőségére való információkat és a szófajára utaló rövidítését, közlöm jelentését – melyhez *A magyar nyelv értelmező szótárát* (ÉrtSz., szerk.: **Bárczi Géza**) [51] használtam forrásul –, egy példamondatot, végül a szó etimológiájával, valamint a megfelelő

hivatkozásokkal zárom a szócikket. Utóbbihoz a **Zaicz Gábor** főszerkesztésében megjelent *Etimológiai Szótárat (EtSzt.)* [15] használtam segítségül.

Ablak – **облок** (közömbös, nyelvjárási) fn

Magy.: 'épületek, lakóhelyiségek falában rendszerint üvegezett táblákkal elzárható nyílás a világosság és a friss levegő bebocsátására, ill. a külső, kellemetlen hatások (hideg, meleg, szél, eső, zaj stb.) kizárására' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Облоки надо файно помити перед паскою.*

Et.: valószínűleg szlovén jövevényszó [EtSzt., 23. o.]

Áldomás – **алдомаш** (közömbös, nyelvjárási) fn

Magy.: 'valakire, valamire mondott felköszöntés, szerencsekívánat; pohárköszöntő' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Дякую файно! З мене алдомаш!*

Et.: származékszó, szótöve, az *áld* – ősi, finnugor kori szótó magyar képzéssel [EtSzt., 36. o.]

Ásó – **аршув** (szaknyelvi (mezőgazdasági), nyelvjárási) fn

Magy.: 'ásásra, a föld lazítására, forgatására használt szerszám' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Надо аршувати керта.*

Et.: szótöve, az *ás* – ismeretlen eredetű szó [EtSzt., 54. o.]

Babrál – **бабрати** (népies, nyelvjárási) ige

Magy.: 'játszogat valamivel; pizsmog' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Уже туйки тільки раз бабрати дорогу, і опять бабрают.*

Et.: valószínűleg hangfestő szó [EtSzt., 62. o.]

Bácsi – **бачі** (bizalmas, nyelvjárási) fn

Magy.: 'megszólítás' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Гуйза бачі, йов резелт!*

Et.: játékos szóalkotással keletkezett származékszó. Gyermeeknyelvi keletkezésű szó [EtSzt., 63. o.]

Bakancs – бокончі (közömbös, nyelvjárási) fn

Magy.: 'valamivel bokán felül érő, erős, nehéz, fűzős lábbeli' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Куди ся діли мої бокончі/баканчі?*

Et.: származékszó, mely a *boka* főnévből keletkezett [EtSzt., 64. o.] *boka* – jövevénytörzs egy török nyelvből a honfoglalás előtti időből [EtSzt., 86. o.]

Barack – барацка (közömbös, nyelvjárási) fn

Magy.: 'kajszi- vagy sárgabarack' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Варилисьме на зимку леквари із полуниці та й барацки.*

Et.: szláv jövevénytörzs [EtSzt., 69. o.]

Bazarózsa – божа-ружа (közömbös, nyelvjárási) fn

Magy.: 'pünkösdi rózsa' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Оцвітили божі-ружі.*

Et.: Szószaporító összetétel, melynek előtagja a *bazsa* – tulajdonképpen 'rózsa', utótagja a *rózsa* főnév. Az előtag déli szláv jövevénytörzs [EtSzt., 73. o.]. Az utótag latin jövevénytörzs [EtSzt., 629.o.]

Betlehem – Бетлегемі (közömbös, nyelvjárási) fn

Magy.: 'karácsonyi népi játék, melyet főleg falun, házról házra járva adnak elő' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Ходять Бетлегемі на улиці.*

Et.: tulajdonnév köznevesülésével keletkezett a *Betlehem* helynévből, ami nyelvünkbe a latinból került, és a 13. század elejétől adatolható [EtSzt., 78. o.]

Bicikli – біцикли (közömbös, nyelvjárási) fn

Magy.: 'kerékpár' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *На біциклях педадь не робить.*

Et.: angol eredetű, német jövevénytörzs [EtSzt., 79. o.]

Bír – бирувати (közömbös, nyelvjárási) ige

Magy.: 'Van ereje ahhoz, hogy valamely terhet tartson, viseljen, hordjon, vagy valamit elviseljen, kiálljon, valamit (el)végezzen.' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Не бирую уже так багато учитися.*

Et.: Bizonytalan eredetű, esetleg jövevényszó egy török nyelvből a honfoglalás előtti időből [EtSzt., 81. o.]

Bogár – бугар (közömbös, nyelvjárási) fn

Magy.: 'tágabb értelemben rendszerint repülni tudó és káros vagy károsnak tekintett, kicsiny, ízelt lábú állat' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Бугари опять зіли крумля.*

Et.: belső fejlemény. Talán származékszó, amelynek alapszava a *búg* hangutánzó szó [EtSzt., 84. o.]

Bolt – бовт (közömbös, nyelvjárási) fn

Magy.: 'üzlethelyiség' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Иди у бовту, купи хлібу!*

Et.: olasz jövevényszó [EtSzt., 87. o.]

Boszorkány – босорканя (közömbös, nyelvjárási) fn

Magy.: 'csúnya, kellemetlen, rosszindulatú, gonosz nyelvű nőszemély, legtöbbször öregasszony, akit megvetünk vagy akire haragszunk, de akitől esetleg kissé tartunk is.' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Ти єдна босорканя паскудна!*

Et.: jövevényszó a török nyelvből a honfoglalás előtti időből [EtSzt., 91. o.]

Bugyogó – будьогові (népies, nyelvjárási) fn

Magy.: 'női vagy gyermek- (alsó)nadrág' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Ну, никай, як смішно: видно їй будьогові пуд сукню!*

Et.: a *bugyog* ige főnevesült -ó melléknévi igenévképzős alakja [EtSzt., 97. o.]

Bunda – бунда (közömbös, nyelvjárási) fn

Magy.: 'szőrméből készített hosszú vagy ritkábban csak csípőig érő téli felső (női) ruhadarab' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Давно було така зима, що ми у бунді пуд дунов спали.*

Et.: Bizonytalan eredetű, esetleg szófajváltással és szóhasadással keletkezett német eredetű szóból [EtSzt., 99. o.]

Cédula – цийдула (közömbös, nyelvjárási) fn

Magy.: 'kisebb papírlap, amelyre alkalmi feljegyzéseket szoktak írni' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Куди ся діла туй цийдулу з стола?*

Et.: latin jövevényszó [EtSzt., 104. o.]

Cimbora – цімбор(к)а (bizalmas, nyelvjárási) fn

Magy.: 'valakivel csínyben, játékban, mulatozásban résztvevő, vele gyakran együtt levő, felszínesebb, de közvetlen, olykor baráti viszonyban levő társ; pajtás' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Міся туй много, кличте цімборів своїх!*

Et.: román jövevényszó [EtSzt., 109. o.]

Cipzár – ципзер (közömbös, köznyelvi) fn

Magy.: Ruhaneműkön összehúzható zár.

Ukr. 'ua': *Ой, отой ципзер на блузі опять упало!*

Et.: német, illetve angol mintára keletkezett összetett szó [EtSzt., 111. o.]

Cukor – цукор (közömbös, nyelvjárási) fn

Magy.: 'kristályos, rendszerint fehér, könnyen oldódó anyag, amelyet étel- és italneműek édesítésére használnak' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Ану, подай ми цукор до кави!*

Et.: német jövevényszó [EtSzt., 113. o.]

Csárda – чарда (népies, nyelvjárási) fn

Magy.: 'falun vagy városon kívül, többnyire országút mellett épült kocsmá, ahol rendsz. éjjeli szállást is kaphat az utas' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Пойме пак у чарду, давно сме не были!*

Et.: vándorszó [EtSzt., 118. o.]

Csat – **чотлик** (közömbös, nyelvjárási) fn

Magy.: 'hajcsat' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Никай, який гарний чотлик у волосся поставила!*

Et.: vitatott eredetű, török jövevényszó [EtSzt., 118. o.]

Csavar – **човор** (közömbös, nyelvjárási) fn

Magy.: 'fémből vagy más szilárd anyagból készült, orsó vagy ritkábban kúp alakú test, palástján menetesen körülfutó rovátkával' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Дай мені отой човор!*

Et.: származékszó, melynek alapszava önállóan nem adatható [EtSzt., 119. o.]

Csinos – **чіношний** (közömbös, nyelvjárási) mn

Magy.: 'Alakjával, arcvonásaival, öltözködésével, mozdulatával megnyerő, külsejével a szemnek tetsző személy.' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Никай, яка чіношна жінка виросла із дівчини.*

Et.: származékszó. Alapszava a régi nyelvi *csín* 'rend; mód' [EtSzt., 126. o.]

Csókolom – **човколом** (bizalmas, nyelvjárási) ige

Magy.: 'köszöntés <eredetileg a nemesi, majd a polgári osztály társadalmi érintkezésében használt üdvözlő formula nők köszöntésére vagy jóval fiatalabb nők részéről; főleg a szülőket üdvözlik így gyermekeik és általában gyermekek az idősebb felnőtteket, férfiakat is>' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Давно ся у селі тай города вітали із жінками словами «кезі човколом».*

Et.: *csókol* – valószínűleg ősi, finnugor kori szó [EtSzt., 129. o.]

Dugó – **дуговка** (szaknyelvi, nyelvjárási) fn

Magy.: 'rendszerint kör alakú nyílás elzárására való, különféle anyagból készített, alul elkeskenyedő kis henger alakú tárgy' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Там є дуговка, та заткай банку із сливівку!*

Et.: szótöve, a *dug* – ősi, finnugor kori szó [EtSzt., 158. o.]

Emelet – **емелет** (közömbös, nyelvjárási) fn

Magy.: 'olyan épületrész vagy rendszerint egy szinten fekvő helyiségek sorozata, mely a földszint fölött, két földém közt van' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Покажи гостям **емелет**, утой спальні будуть вони спати.*

Et.: szótöve, az *emel* – bizonytalan eredetű, talán ősi, uráli kori szó magyar képzéssel [EtSzt., 175. o.]

Esernyő – **ешерньовка** (közömbös, nyelvjárási) fn

Magy.: 'sűrű szövésű selyemből vagy más vízhatlan anyagból készült ernyő, melyet kifeszített állapotában eső ellen védelmül használnak' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Вузьми з собою **ешерньовку/ешерньівку**, на дворі дощ паде!*

Et.: német mintára keletkezett összetett szó, előtagja az *esik* ige töve, utótagja az *ernyő* főnév [EtSzt., 181. o.]. *Esik* – ősi, uráli kori szó [EtSzt., 181. o.]. *Ernyő* – bizonytalan eredetű [EtSzt., 180. o.]

Fajta – **файта** (népies, nyelvjárási) fn

Magy.: 'általában hasonló jellegű, azonos (öröklődő) tulajdonságú egyedek csoportja a fajon belül; a faj változata' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Наша **файта** закарпатська, русинська.*

Et.: Származékszó, melynek alapszava a *faj*, *-ta* végződése kicsinyítő képző [EtSzt., 190. o.]. *Faj* – valószínűleg ősi, finnugor kori szó [EtSzt., 189. o.]

Fánk – **фанка** (közömbös, nyelvjárási) fn

Magy.: 'kelt tésztából készített, zsemle alakúra formált és zsírban kisütött tészta, melyet rendszerint lekvárral fogyasztanak' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Будуть **фанки** з файним лекваром на фаршанг?*

Et.: Német jövevényszó [EtSzt., 192. o.]

Fasírt – **фаширки** (közömbös, nyelvjárási) fn

Magy.: *darált húsból készült húspogácsa.*

Ukr. 'ua': *Побобрала **фаширки** тай заошила.*

Et.: az ausztriai német *Faschiertes* 'vagdalt hús' átvétele [EtSzt., 193. o.]

Fedő – **федув** (közömbös, nyelvjárási) fn

Magy.: 'fémből vagy más alkalmas anyagból készült, leemelhető vagy felnyitható, rendszerint kerek lap (főző)edény befedésére' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Постав **федів** на лабоу!*

Et.: szótöve, a *fed* – ősi, finnugor szó [EtSzt., 195. o.]

Fejsze – **фейса** (szaknyelvi (műszaki), nyelvjárási) fn

Magy.: 'hosszabb fanyélbe illesztett, egyik végén egyenes vagy enyhén ívelt élű, ék alakú vasszerszám, amelyet főleg a fa vágására, hasítására használnak' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Дай мені **фейсу**!*

Et.: vitatott eredetű szó [EtSzt., 197. o.]

Fiók – **фійовка** (közömbös, nyelvjárási) fn

Magy.: 'asztalnak, szekrénynek, ritkán más bútornak kihúzható, betolható, gyakran elzárható, láda formájú része' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Поникай томбици у **фійовци**!*

Et.: Származékszó [EtSzt., 207. o.]

Fodor – **фодра** (közömbös, nyelvjárási) fn

Magy.: 'valamilyen kelméből készült, dúsan ráncolt szalag vagy csík, amelyet egyik szélén díszül varrnak fel a (női) ruhára' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Купилисьме **фодрошну** сукню на весіллю.*

Et.: szótöve, a *fodor* – belső fejlemény, valószínűleg származékszó, melynek alapszava önállóan nem adatolható [EtSzt., 211. o.]

Frász – **фрас** (durva, nyelvjárási) fn

Magy.: 'egy fajta betegség' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Іди до **фрасу**!*

Et.: német jövevényszó [EtSzt., 220. o.]

Gazda – **газда** (népies, nyelvjárási) fn

Magy.: 'valaminek a tulajdonosa, birtokosa' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Ко **газда** у жижи?*

Et.: jövevényszó, valószínűleg egy szláv nyelvből. [EtSzt., 234. o.]

Gombóc – гомбовці (közömbös, nyelvjárási) fn

Magy.: 'lisztből készült, kisebb-nagyobb gömb alakra gyúrt főtt tészta, amelynek belsejében valamilyen töltelék, többnyire lekvár van' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Люблю гомбовці з лекваром а й из сливами.*

Et.: származékszó [EtSzt., 241. o.]

Gulyás – гуляш (közömbös, nyelvjárási) fn

Magy.: 'kis darabokra vágott marha-, vagy sertés- (néha birka)húsból, vele együtt főtt burgonyából paprikás és hagymás élvel készült étel' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Нич для мене не є май смачного, ги мадлярський гуляш.*

Et.: jelentéstapadással keletkezett különböző szóösszetételek előtagjának önállósodásával [EtSzt., 247. o.]

Guta – гута (durva, nyelvjárási) fn

Magy.: 'szélütés' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Гута би тя побила!*

Et.: latin jövevényszó [EtSzt., 248. o.]

Hamis – гамішний (közömbös, nyelvjárási) mn

Magy.: 'aki egyéni haszna érdekében az igazságot elferdítve mást állít, s viselkedésében magát másnak mutatja' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Гамішний та скупий, бітанга нихарний.*

Et.: vitatott eredetű [EtSzt., 264. o.]

Határ – гатар (közömbös, nyelvjárási) fn

Magy.: 'általában két szomszédos (föld)területet elválasztó rész, sáv' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Газда з ранку на гатарі.*

Et.: belső fejlemény, valószínűleg származékszó, melynek alapszava az 'előremegy, előrehatol' jelentésű *hat* ige [EtSzt., 272. o.]

Hátizsák – гатіжак (közömbös, nyelvjárási) fn

Magy.: 'erős, sűrű szövésű, rendszerint vízhatlan vászonból készült, két szíjjal vagy hevederrel a vállra akasztható zsák' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *У нас є гатіжак на дві відра малин. Ану, попробуй пудняти!*

Et.: Összetett szó: előtagjának szótöve, a *hát* – ősi, uráli kori szó [EtSzt., 272. o.], utótagja, a *zsák* – német jövevényszó [EtSzt., 820. o.]

Igen – **іген** (közömbös, nyelvjárási) módosítószó

Magy.: 'Eldöntendő kérdésre adott felelet.' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': – *Чув щось за стипендію? – Іген, скоро буде.*

Et.: belső fejlemény, valószínűleg megszilárdult ragos alakulat. [EtSzt., 303. o.]

Irka – **ірка** (elavult, nyelvjárási) fn

Magy.: 'vékonyabb, olcsóbb iskolai füzet' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Никай, яку ірку мені купили!*

Et.: szótöve, az *ír* – vitatott eredetű [EtSzt., 314. o.]

Jó – **йов** (közömbös, nyelvjárási) mn

Magy.: 'Általában az emberi természetre kedvező, igényeinknek, szükségleteinknek megfelelő.' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Йов, ще пізнаєш поговорим про се.*

Et.: ősi, ugor kori szó. [EtSzt., 327. o.]

Kakas – **кокош** (közömbös, nyelvjárási) fn

Magy.: 'általában a tyúkfélék hímje' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Пої їсти левеш з **кокоша** файного!*

Et.: szláv jövevényszó [EtSzt., 336. o.]

Kalács – **калач** (közömbös, nyelvjárási) fn

Magy.: 'finomlisztből tejjel – olykor vajjal, cukorral, tojással – a kenyérhez hasonlóan készített tepsiben sülttésztaféle' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Всім любить позирати як бабка тиче **калач**.*

Et.: szláv jövevényszó [EtSzt., 337. o.]

Kancsó – **канчув** (közömbös, nyelvjárási) fn

Magy.: 'cserépből, üvegből, fémből készült, rendsz. öblös, csúcsos szájú, nagyobb füles edény' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Принеси **канчув** вина!*

Et.: ismeretlen eredetű [EtSzt., 342. o.]

Карос – **копча** (közömbös, nyelvjárási) fn

Magy.: 'különbéle alakú, szerkezetű eszköz két vagy több tárgynak, ill. egy tárgy részeinek összekapcsolására, összetartására' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Довго ся будеи бавити з тими **копчами**?*

Et.: Belső fejlemény, amely esetleg elvonással keletkezett a *kapcsol* ige alapján [EtSzt., 346. o.]

Кару – **капура** (közömbös, nyelvjárási) fn

Magy.: '<Épületen, falon, kerítésen> ki- s bejárásra hagyott, az ajtónál többnyire nagyobb nyílás, amely nem közvetlenül a lakóhelyiségekbe vezet, s a rászertelt ajtószerű szerkezettel elzárható' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Та кулька мош пуд **капуров** лопоніти, вже на небі місяць світить!*

Et.: jövevényyszó egy török nyelvből a honfoglalás előtti időből [EtSzt., 347. o.]

Кастély – **каштіль** (közömbös, nyelvjárási) fn

Magy.: 'uralkodóknak, arisztokratáknak, gazdag polgároknak rendszerint parkkal övezett, különálló, nagyméretű, díszesebb vidéki lakóháza' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Ідеме завтра до **каштіль** Шенборнів?*

Et.: olasz jövevényyszó [EtSzt., 353. o.]

Кавé – **кавіль** (közömbös, nyelvjárási) fn

Magy.: 'a kávécserje gyümölcsének babszemhez hasonló, egyik oldalán lapos vagy horpadt, barázdált, koffeint tartalmazó, hámozott magja' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Куме, **кавіль** мете?*

Et.: oszmán-török jövevényyszó [EtSzt., 356. o.]

Кефе – **кефа** (közömbös, nyelvjárási) fn

Magy.: 'lapos felületre v. drótok közé erősített, rendsz. egyenletesre nyírt, rövid, sűrű, merev sörtéből, drótból vagy egyéb szálas anyagból készült, ill. műanyagból ilyen formájúra gyártott tisztítóeszköz.' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Іду **укефувати** анууг, бо доста порошній.*

Et.: oszmán-török jövevényyszó [EtSzt., 358. o.]

Kendő – **кендув** (közömbös, nyelvjárási) fn

Magy.: 'valaminek befedésére, összefogására vagy díszül használt, négy- vagy háromszögű kelme(darab), horgolt vagy szőtt anyag, különböző vászon' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Постав ще кендув на ванну!*

Et.: Szófajváltás eredménye, a régi nyelvi *kend* 'töröl' igéből főnevesült [EtSzt., 362. o.]

Keres – **кереш** (közömbös, nyelvjárási) ige

Magy.: '<Meghatározott személyt, dolgot, aki, amely elveszett, illetve akiról, amelyről nem tudja (pontosan), hogy hol van,> megtalálni igyekszik.' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Кереш та найдеш.*

Et.: származékszó, egy ősi, finnugor kori szótó -s gyakorító igeképzős alakja, [EtSzt., 365. o.]

Kifli – **кіфлики** (közömbös, nyelvjárási) fn

Magy.: 'finom búzalisztból való kelt tészta összesodrásával készített, félhold alakú péksütemény' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Кіфлики найкращі з настоящим, домашнім лекваром.*

Et.: német jövevényszó [EtSzt., 371. o.]

Kocsonya – **кочоня** (közömbös, nyelvjárási) fn

Magy.: 'egyres állatoknak, főleg sertésnek porcos, csontos, enyvanyagban dús részeiből bő vízben főzött, fűszerezett étel, amelyet hidegen fogyasztanak' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Пой їсти кочоню, вже готово!*

Et.: ismeretlen eredetű [EtSzt., 379. o.]

Kórház – **коргаз** (közömbös, nyelvjárási) fn

Magy.: 'olyan egészségügyi intézmény, amelyben a fekvő betegeket elhelyezik, ápolják és gyógyítják, ill. ennek épülete' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Сусідка попала у коргазі.*

Et.: német mintára keletkezett összetétel [EtSzt., 392. o.]

Kosár – кошарка (közömbös, nyelvjárási) fn

Magy.: 'általában vesszőből, gyékényből, szalmából stb. font, különféle nagyságú és alakú, rendszerint egy- vagy kétfülű, olykor fedeles tartó vagy szállító eszköz' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Та поникай як напакували **кошарку** на священня!*

Et.: déli szláv jövevényszó [EtSzt., 396. o.]

Kredenc – креденц (elavult, nyelvjárási) fn

Magy.: 'sima, gyakran márványlappal vízszintesen két részre osztott, felül rendszerint kisebb, vitrinszerű, alul gyakran kiugró, s kétszárnyú ajtóra nyíló polcos szekrény, amelyben az étkezéshez szükséges edényeket s eszközöket tartják' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Вузьми из **креденца** вилки, там суть.*

Et.: német jövevényszó [EtSzt., 408. o.]

Krumpli – крумпля/ крумпли (közömbös, nyelvjárási) fn

Magy.: 'föld alatti gumójáért számos fajtában, változatban termesztett karásnövény' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Файні смажені **крумпли** з солониною.*

Et.: német jövevényszó [EtSzt., 410. o.]

Lábos – лабош (közömbös, nyelvjárási) fn

Magy.: 'fémből, ritkán cserépből készült, átmérőjénél alacsonyabb, henger alakú, kétfülű főzőedény' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Вузьми отой великий **лабош** для м'яси!*

Et.: származékszó [EtSzt., 422. o.]

Láda – лада (közömbös, nyelvjárási) fn

Magy.: 'fölfelé nyíló fedéllel ellátott, rendszerint hosszúkás, öblös, gyakran rekeszes bútor ruhaneműnek, élelemnek vagy kisebb házi holminak a tartására' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Вунеси **ладу** з муки з коморі!*

Et.: német jövevényszó [EtSzt., 423. o.]

Lecsó – **лечо** (közömbös, nyelvjárási) fn

Magy.: 'fölszeletelt zöldséppaprikából, zsírban pirított vöröshagymából és paradicsomból készült, húsetel körítéseként vagy önálló fogásként fogyasztott étel' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Купи кіло парадички, хочу варити лечо на завтра!*

Et.: származékszó, alakulásmódja azonban bizonytalan [EtSzt., 431. o.]

Legény – **легінь** (régies, nyelvjárási) fn

Magy.: 'felserdült, házasságra érett nőtlen (falusi) férfi, amíg a szokásos nősülési kort jóval túl nem haladja' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Ну тот легінь, що б'є, ай тот, що удержити.*

Et.: bizonytalan eredetű, talán jövevényszó magyar képzéssel [EtSzt., 432. o.]

Létrá – **лійтра** (közömbös, nyelvjárási) fn

Magy.: 'olyan, rendszerint fából, ritkábban fémből vagy kötélből való hordozható eszköz, amely lehetővé teszi, hogy rajta felmászva magasabb helyre jussunk' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Пої позичити лійтру у сусіда!*

Et.: német jövevényszó [EtSzt., 437. o.]

Leves – **левеш** (közömbös, nyelvjárási) fn

Magy.: 'rendszerint első fogásként tálalt, nagyjából folyadékból álló, többnyire meleg étel' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Левешу сербати мене?*

Et.: szófajváltással keletkezett, a *lé* (ősi, finnugor kori szó) főnév *lev-*tőváltozatának -s melléknévképzős származékából [EtSzt., 438. o.]

Macska – **мачка** (közömbös, nyelvjárási) fn

Magy.: 'A kisebb ragadozó emlősök közé tartozó, kerek fejű, nyúlánk, ruganyos testű, különféle színű háziállat.' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Ви бачили яка мачка живе на першому поверсі в гуртожитку?*

Et.: szláv jövevényszó [EtSzt., 451. o.]

Muszáj – мусай (közömbös, nyelvjárási) segédige

Magy.: 'Feltétlenül kell, szükséges.' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Це мусай до завтра закінчити.*

Et.: német jövevényszó [EtSzt., 496. o.]

Padlás – падлаш (közömbös, nyelvjárási) fn

Magy.: 'valamely épület legfelső földeme és a háztető közötti térség.' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Бабка накидала падлаш сіном.*

Et.: származékszó, a *pad* (déli szláv jövevényszó) főnév régi nyelvi *padol* 'padlóz, kideszkáz' [EtSzt., 542. o.]

Palacsinta – палачінта (közömbös, nyelvjárási) fn

Magy.: 'tej, tojás, liszt, cukor híg keverékéből erős tűzön zsírban hirtelen kisütött lapos, vékony, kerek tészta' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Сього тижня палачінти били з лекваром, з сметаною.*

Et.: román jövevényszó [EtSzt., 545. o.]

Palacsintasütő – палачінтовка (közömbös, nyelvjárási) fn

Magy.: 'palacsinta sütésére való <edény, eszköz>, olyan, amelyben palacsintát szoktak sütni' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Жарені крумплі у палачінтовці сунт.*

Et.: szóösszetétel: *palacsinta* – román jövevényszó [EtSzt., 545. o.], 1. még: *tepsi*.

Pálinka – палінка (közömbös, nyelvjárási) fn

Magy.: 'Cukrot, ill. keményítőt tartalmazó anyagból (pl. gabonából, burgonyából, gyümölcsből stb.) cukrosítással, erjesztéssel, majd lepárlással készített erős szeszes ital.' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Наливай ще трішки палінку!*

Et.: szlovák jövevényszó [EtSzt., 546. o.]

Paprika – поприга (közömbös, nyelvjárási) fn

Magy.: 'a burgonyafélék családjába tartozó egyéves, sok fényt, meleget és vizet igénylő konyhakerti és fűszernövény' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Поливаєм у керті паприку.*

Et.: horvát-szerb jövevényszó [EtSzt., 550. o.]

Раруцс – папучі (közömbös, nyelvjárás) fn

Magy.: 'főként otthon viselt kényelmes, bő, sarkatlan vagy alacsony sarkú lábbeli' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Я у **папучах**, так не вийду на двору!*

Et.: oszmán-török jövevényszó [EtSzt., 550. o.]

Paradicsom – парадичка (közömbös, nyelvjárás) fn

Magy.: 'a burgonyafélék családjába tartozó szárnyalt levelű, sárga virágú, egyéves konyhakerti növény' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Пої принесем свіжу **парадичку** с керта!*

Et.: német jövevényszó [EtSzt., 551. o.]

Рárна – парна (közömbös, nyelvjárás) fn

Magy.: 'általában tollal vagy más puha, rugalmas anyaggal (szőr, rongy stb.) töltött, szögletes vagy kerekded, lapos, erős kelméből varrott zsák' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Дай мені ще одну **парну**, айбо одне мало.*

Et.: szláv jövevényszó [EtSzt., 554. o.]

Paszuly – пасуля (közömbös, nyelvjárás) fn

Magy.: 'a hüvelyesek családjába tartozó, számos fajtában termesztett, fehér, piros vagy sárgás virágú növény; bab' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': ***Пасуля**, ото наша годуля!*

Et.: horvát-szerb jövevényszó [EtSzt., 558. o.]

Ратіка – патіка (közömbös, nyelvjárás) fn

Magy.: 'gyógyszertár' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *В **патики** патікарош продає ліки.*

Et.: latin jövevényszó [EtSzt., 559. o.]

Piskóta – пішковта (közömbös, nyelvjárás) fn

Magy.: 'cukorból, habosra kevert tojásból, tojáshabból, lisztből vert, citrommal vagy szesszel ízesített könnyű tészta, többféle sütemény alapanyaga' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Файна **пішковта** у тя вийшла!*

Et.: vándorszó, az olaszból terjedt el; nyelvünkbe elsősorban a német és az olasz közvetítette [EtSzt., 574. o.]

Plafon – **плофон** (közömbös, nyelvjárási) fn

Magy.: 'mennyezet' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Вчора побілили **плафон**.*

Et.: német jövevénytörzs [EtSzt., 577. o.]

Pohár – **погарка** (közömbös, nyelvjárási) fn

Magy.: 'üvegből, fémből, műanyagból készült, alakra és űrméretre igen sokféle, rendszerint kerek szájú kisebb ivóedény' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Давай вун'ем **погарку** вина!*

Et.: német jövevénytörzs [EtSzt., 580. o.]

Pongyola – **пондьолы** (régies, nyelvjárási) fn

Magy.: 'hosszú, kényelmes női (házi)ruha, általában derékba szabott, elől nyílik, rendszerint hosszú ujjú; főleg otthon, családi körben viselik' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Там десь у **понділовці** у ня ще было пару конійок.*

Et.: valószínűleg belső fejlemény, talán származéktörzs [EtSzt., 582. o.]

Porcukor – **порцукор** (közömbös, nyelvjárási) fn

Magy.: 'a finomított cukor megőrlésével vagy megtörésével és szitálásával készült porszerű cukor' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Постав **порцукру** на кіфлики!*

Et.: összetett szó, előtagja, *por* – bizonytalan eredetű, talán ősi, uráli kori szó [EtSzt., 583. o.], utótagja, a *cukor* – német jövevénytörzs [EtSzt., 113. o.]

Rakott krumpli – **рокот крумплі** (közömbös, nyelvjárási) fn

Magy.: közkedvelt burgonyás étel tájegységenként változó összetevőkből.

Ukr. 'ua': *У кожної таздині свій рецепт на **рокот крумплі**.*

Et.: *rak* – valószínűleg ősi, finnugor kori szó [EtSz., 605. o.], *krumpli* – német jövevénytörzs [EtSzt., 410. o.]

Rántás – **ранташ** (közömbös, nyelvjárási) fn

Magy.: 'ételek sűrítéséhez használt, zsírban pirított liszt' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': ***Ранташик** скоро з грибами буде!*

Et.: ismeretlen eredetű [EtSzt., 606. o.]

Rántotta – ротога (közömbös, nyelvjárási) fn

Magy.: 'felvert és forró zsírban vagy vajban megsütött tojás' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Хочу **ратоту** на завтрак!*

Et.: szófajváltással főnevesült a *ránt* (ismeretlen eredetű) igéből. [EtSzt., 606. o.]

Rendes – рендешний (közömbös, nyelvjárási) mn

Magy.: 'Semmiféle szempontból nem kifogásolható, s ezért kedvünkre való <személy>.' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Цей шофер **рендешний**.*

Et.: szótöve, a *rend* – szláv jövevényszó [EtSzt., 613. o.]

Reszelő – реселів (szaknyelvi (műszaki), nyelvjárási) fn

Magy.: 'acélból, vasból készült, sok apró, éles kiemelkedéssel, foggal, éllel ellátott, rendszerint hosszúkás alakú szerszám' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Скажи тоти Каті най **капусту** **нареселить!***

Et.: szótöve, a *reszel*, hangutánzó, hangfestő eredetű [EtSzt., 616. o.]

Rétes – ретеш (közömbös, nyelvjárási) fn

Magy.: 'hártyaszerűen vékonyra nyújtott, összehajtogatott tésztából és beléje göngyölt ízesítő töltelékből készült sütemény' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Фіномний **ретеш** у тя вийшло!*

Et.: belső fejlemény. Valószínűleg szófajváltással főnevesült a *rétnek* (ismeretlen eredetű) a *rétes* 'réteges' melléknévi származékból [EtSzt., 617. o.]

Rizskása – рішкаша (közömbös, nyelvjárási) fn

Magy.: 'rizsből főzött kásaszerű étel' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *А тунир кладеме у голубці **рішкашу**.*

Et.: szóösszetétel: *rizs* – olasz jövevényszó [EtSzt., 623. o.], *kása* – szláv jövevényszó [EtSzt., 353. o.]

Sánc – шанц (közömbös, nyelvjárási) fn

Magy.: 'út mentén vagy a kertek, szőlők végében ásott, hosszan elnyúló, meghatározott vagy ritkábban szabálytalan keresztmetszetű mélyedés a talajban, az eső felfogására, elvezetésére; árok' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Збираю родину, бо требами укладати **шанци** пуд хижу.*

Et.: német jövevénytyszó [EtSzt., 638. o.]

Sárgarépa – шархорейпа (közömbös, nyelvjárási) fn

Magy.: 'sárgászörös gyökerű kerti répafajta, a murok kitenyészett változata' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Шархорейпу класу тобі у тарілку, любиш?*

Et.: szláv jövevénytyszó, eredete tisztázatlan [EtSzt., 496. o.]

Sífon – шифон (közömbös, nyelvjárási) fn

Magy.: 'fehér, csíkozott vagy színes pamutvászon; főleg ágyneműnek, fehérneműnek használatos' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Вузьми куртку із шифона!*

Et.: német jövevénytyszó [EtSzt., 648. o.]

Sódar – шовдарь (népies, nyelvjárási) fn

Magy.: '(füstölt) sonka' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Шовдарь теж покладали у кошарку?*

Et.: német jövevénytyszó [EtSzt., 657. o.]

Soha – шуга (közömbös, nyelvjárási) fn

Magy.: 'Az idő folyamatában egyáltalán nem; az időfolyamat egyetlen pontjában sem; semmi időben (sem), semmikor (sem).' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Нуда шуга не подумала би, що таке трапиться.*

Et.: összetett szó, mely mondattani tapadással keletkezett a *sem* tagadószóból és a 'mikor' jelentésben használt *ha* kötőszóból. [EtSzt., 657. o.]

Sor – шор (közömbös, nyelvjárási) fn

Magy.: 'egymás mellett vagy mögött elhelyezett egynemű tárgyak összefüggő, folyamatos rendje' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Пора викопати шори крумпля.*

Et.: Bizonytalan eredetű, talán szóhasadással keletkezett a *szer* főnév alapján [EtSzt., 659. o.]

Sóska – шовшка (közömbös, nyelvjárási) fn

Magy.: 'hosszúkás, lándzsás levelű, természetett és vadon is élő évelő növény' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Варим сьогодні файну шовшкалевеш.*

Et.: származékszó a *só* főnévből az -s melléknévképzővel és a -ka kicsinyítő képzővel [EtSzt., 660. o.], *só* – ősi, ugor, esetleg finnugor kori szó [EtSzt., 656. o.]

Spárga – шпарга (népies, nyelvjárási) fn

Magy.: 'kender, len szálaiból, ill. papírból sodrott vékonyabb kötöző eszköz; madzag' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Повішай цурю на шпаргу!*

Et.: olasz jövevényszó [EtSzt., 661. o.]

Szakácsnő – сокачка (szaknyelvi, nyelvjárási) fn

Magy.: 'sütéssel, főzéssel, ételek elkészítésével foglalkozó személy' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *На свадьбі у колі сокачки танцюють.*

Et.: valószínűleg jövevényszó, esetleg az orosz nyelvből [EtSzt., 677. o.]

Szatyor – сатьорка (közömbös, nyelvjárási) fn

Magy.: 'gyékényből, háncsból, szalmából, újabban nylonból kötött, ill. szövetből bőrből készített, kétfülű, felül nyitott, táskaszerű tartó, amelyet kisebb tárgyak hordására, főleg bevásárláskor használnak' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Так багато продуктів накупилисьме, дві сатьорки напакували.*

Et.: ismeretlen eredetű [EtSzt., 658. o.]

Talp – талпа (közömbös, nyelvjárási) fn

Magy.: 'az ember és az emlősállat lábának legalsó része, alsó felülete, amely a talajjal vagy a lábbeli belsejének alsó részével érintkezik' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Оттой чоловік дурний як талпа.*

Et.: olasz jövevényszó [EtSzt., 724. o.]

Tányér – танджир (közömbös, nyelvjárási) fn

Magy.: 'szilárd anyagból (cserépből, porcelánból, üvegből, fémből, fából stb.) készült, csekély mélységű, lapos fenekű, széles peremű, kerek edény, amelyből az ételt eszik' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Подайми, Марічко, танджир із креденца!*

Et.: olasz jövevényszó [EtSzt., 726. o.]

Táska – ташка (közömbös, nyelvjárási) fn

Magy.: 'kisebb tárgyaknak, általában kézben, testen való hordására használatos, bőrből, szövetből, műanyagból stb. készült bezárható, bekapcsolható használati tárgy' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Вузьми велику ташку з собою!*

Et.: olasz jövevényszó [EtSzt., 731. o.]

Tengeri – тенгериця (közömbös, nyelvjárási) fn

Magy.: 'a pázsitfűvek közé tartozó, magasra növvő, vastag, kemény szárú, lándzsás levelű, cső formájú termést hozó, sok fajtában és változatban termesztett egylaki mezőgazdasági növény; kukorica' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Нині мусиме покопати тенгерицю.*

Et.: jelentéstapadással keletkezett, a *tengeri búza* 'kukorica' szószerkezetből önállósult [EtSzt., 737. o.]

Tepsi – тепша (közömbös/szaknyelvi (műszaki), nyelvjárási) fn

Magy.: 'fémből készült, téglalap alakú, rendszerint alacsony oldalú edény' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *У тепшу кладуть шутемині и у бловдер печися.*

Et.: vándorszó, a szó elterjesztésében valószínűleg az oszmán-töröknek volt szerepe [EtSzt., 738. o.]

Торán – топанки (régies, nyelvjárási) fn

Magy.: 'bokáig érő rövid szárú cipő' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Та никай, які файні топанки, мушу собі купити!*

Et.: bizonytalan eredetű [EtSzt., 750. o.]

Ungvár – **Унгвар** (közömbös, nyelvjárási) fn

Magy.: Kárpátalja megyeszékhelye.

Ukr. 'ua': *Коли повертаєшся до Унгвар?*

Et.: vitatott eredetű. A *vár* – iráni jövevényszó [EtSzt., 790. o.]

Város – **варош** (közömbös, nyelvjárási) fn

Magy.: 'a falunál általában nagyobb, zártabb település' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Іду до вароша, пої зі мною!*

Et.: származékszó, mely a *vár* főnévből keletkezett [EtSzt., 791. o.] *vár* – iráni jövevényszó [EtSzt., 790. o.]

Zeller – **селера** (közömbös, nyelvjárási) fn

Magy.: 'ernyős virágzatú, széles, szárnyalt levelű, megvastagodott gyökeréért több változatban termesztett konyhakerti növény' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Кинь ще селера до бульйону!*

Et.: német jövevényszó [EtSzt., 815. o.]

Zseb – **жеб** (közömbös, nyelvjárási) fn

Magy.: 'felsőruha, felöltő vagy nadrág külső, ill. belső részéhez rendszerint bélésanyagból varrott s nyílással ellátott kisebb-nagyobb táskaféle zacskó, amelyben kisebb szükségleti tárgyakat hordanak' [ÉrtSz., 51]

Ukr. 'ua': *Тот жеб усе пустий.*

Et.: oszmán-török jövevényszó [EtSzt., 821. o.]

3. A GYŰJTÖTT ANYAG FELDOLGOZÁSA

Dolgozatomban összesen 113 szót gyűjtöttem össze, melyek jelentését, etimológiáját egy adatközlőimtől származó példamondattal együtt szócikkek formájában közöltem. Jelen fejezetben eredetük és szófaji megoszlásuk szerint csoportosítom az általam gyűjtött szavakat.

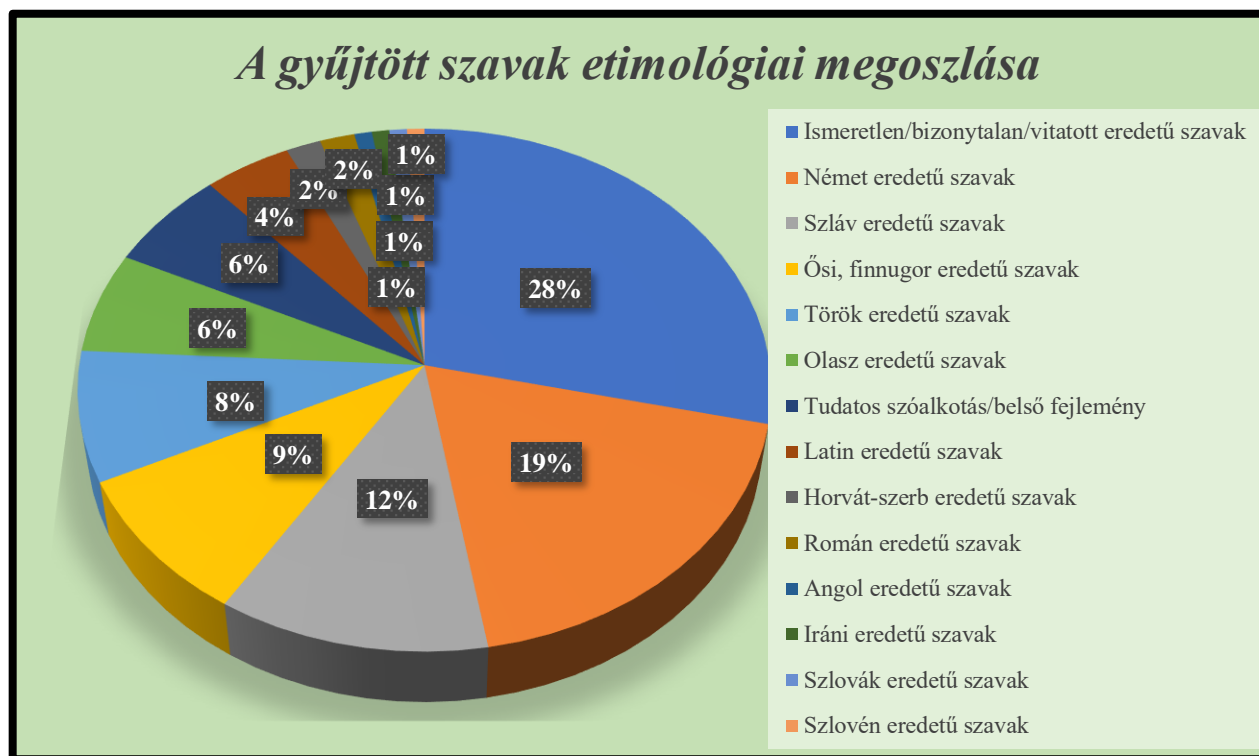
3.1. A gyűjtött szavak eredet szerinti vizsgálata

Eredetüket tekintve a vizsgált szavak és szókapcsolatok 14 csoportra oszthatók. A szóösszetételek és szókapcsolatok esetében az alapszó etimológiáját vettem figyelembe, képzett szó esetén pedig a szótő etimológiáját. Ily módon az alábbi eredmények születtek:

N ^o	A szó eredete	Darab (db)	Százalék (%)
1.	Ismeretlen/bizonytalan/vitatott eredetű	32	28
2.	Német eredetű	21	19
3.	Szláv eredetű	13	12
4.	Ősi, finnugor eredetű	10	9
5.	Török eredetű	9	8
6.	Olasz eredetű	7	6
7.	Tudatos szóalkotás/belső fejlemény	7	6
8.	Latin eredetű	5	4
9.	Horvát-szerb eredetű	2	2
10.	Román eredetű	2	2
11.	Angol eredetű	1	1
12.	Iráni eredetű	1	1
13.	Szlovák eredetű	1	1
14.	Szlovén eredetű	1	1

Amint a fenti táblázatból kiderült, a legtöbb szó, összesen 32 darab (a gyűjtés 28%-át teszi ki) ismeretlen, bizonytalan vagy vitatott eredetű. Ebből is látható, hogy az egyes nyelvekbe bekerülő jövevényszavak eredetét nem könnyű visszavezetni, megtalálni. Emellett számos német eredetű szó is található itt (összesen 21, mely így a szavak 19%-át teszi ki). Kisebb arányban található még a gyűjtésben szláv (13 darab – 12%), ősi, finnugor (10 darab – 9%), török (9 darab – 8%) és latin (5 darab – 4%) eredetű szó. Egyenlő arányban oszlanak meg az olasz eredetű szavak, valamint a tudatos szóalkotás vagy belső fejlemény következtében alakult szavak (7-7 darab, egyenként a gyűjtés 6%-át teszik ki). Ugyancsak egyenlő mértékben fordulnak elő az általam gyűjtött szavakban a horvát-szerb és román eredetű (2-2 darab, 2-2%) szavak. Angol, iráni, szlovák és szlovén eredetű szavakból volt legkevesebb a gyűjtésben, mindössze 1-1 darab, egyenként a gyűjtés mindössze 1%-át adva.

A gyűjtött szavak eredet szerinti százalékbeli megoszlását az alábbi ábra szemlélteti:

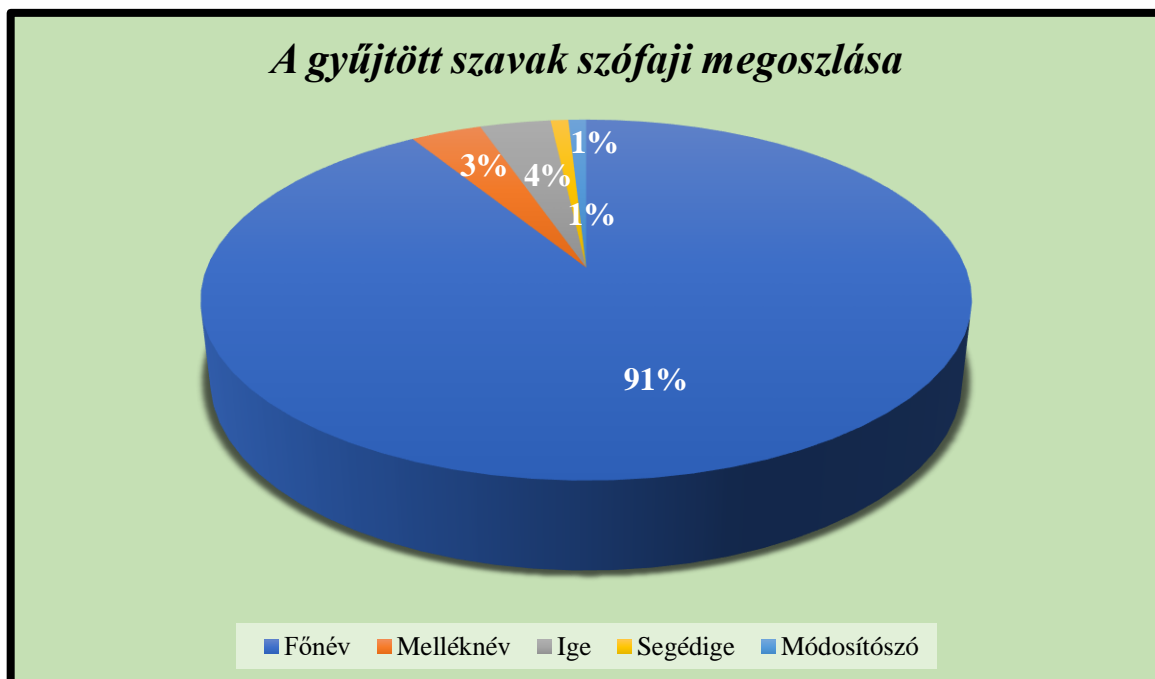

A legtöbb szó ismeretlen vagy vitatott eredetű, például *ásó, bunda, csat, emelet, fejsze, hamis, irka, kancsó, rántás, sor, szatyor, topán*, stb., de látható, hogy számos jövevényszó rendelkezik német etimológiával, úgy mint a *cipzár, cukor, fánk, frász, kifli, kredenc, láda, létra, paradicsom, plafon, pohár, sánc, sifon, sódar, zeller*, stb. szavak. Ezeknél kevesebb a szláv eredetű szavak aránya a gyűjtésben, ilyenek a *barack, gazda, kakas, kalács, kosár, macska, padlás, párna, rendes, rizskása, sárgarépa, szakácsnő*, stb. Az ősi, finnugor eredetű szavak a gyűjtés 9%-át adják, néhány ezek közül: *áldomás, csokol, dugó, fajta, fedő, jó, kendő, keres, leves, sóska*. Török eredetű szavak is találhatók a gyűjtésben, például a *bakancs, boszorkány, kapu, kávé, kefe, papucs, paszuly, zseb*. Olasz eredetű szóból is előfordul néhány, ezek a *bolt, kastély, piskóta, spárga, talp, tányér* és *táska* szavak. Tudatos szóalkotás vagy vagy belső fejlemények is találhatók az általam gyűjtött szavak között, ilyenek a *bogár, fodor, kapocs, pongyola* és *rétes* kifejezések. Latin eredetű szavak is akadnak, mégpedig a *bazsarózsa, Betlehem, cédula, guta* és *patika* szavak. 2-2 horvát-szerb (*paprika, paszuly*) és román (*cimbora, palacsinta*) eredetű szó szerepel. Angol (*bicikli*), iráni (*város*), szlovák (*pálinka*) és szlovén (*ablak*) eredetűből pedig mindössze 1-1 darab került a gyűjtésbe.

3.2. A gyűjtött szavak szófaji megoszlása

Szófajukat tekintve a gyűjtött szavak nagyrésze (103 darab) főnév, például az *ablak, barack, cédula, fajta, krumpli, legény* stb., tehát az átvett szavak többsége fogalmat jelöl. Emellett 4 ige – *babrál, bír, csokolom, keres* –, 4 melléknév – *csinos, hamis, jó, rendes* – található köztük, tehát bizonyos cselekvések és külső vagy belső tulajdonságok leírására is használ a helyi lakosság szóátvételeket. A szavak között található továbbá egy módosítószó, az *igen* és egy segédige, a *muszáj* is.

A dolgozatomban összegyűjtött szavak szófaji megoszlása az alábbi kördiagramon látható:

Az összegyűjtött anyag legnagyobb részét főnevek alkotják (91% – 103 szó), ige (3% – 4 szó) és melléknév (4% – 4 szó), módosítószó (1% – 1 szó) és segédige (1% – 1 szó) arányban található a gyűjtött szavak között.

3.3. A gyűjtött szavak szerkezeti elemzése

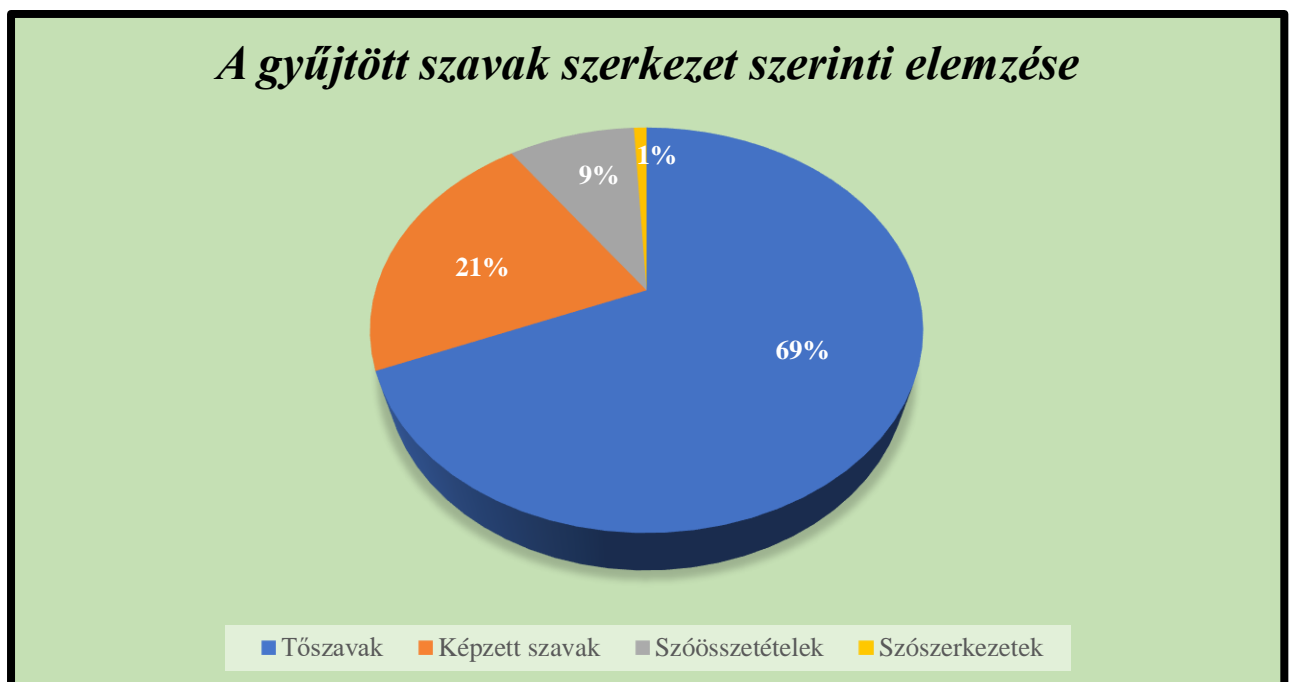
Tőszavak: *ablak, bakancs, Barack, Betlehem, bicikli, bír, bogár, bolt, boszorkány, bunda, cédula, cimbora, cipzár, cukor, csárda, csat, csavar, fánk, fasírt, fejsze, fiók, fodor, frász, gazda, gombóc, guta, hamis, határ, igen, jó, kakas, kalács, kancsó, kapocs, kapu, kastély, kávé, kefe, kendő, keres, kifli, kocsonya, kosár, kredenc, krumpli, láda, lecsó, legény, létra, macska, muszáj, palacsinta, pálinka, paprika, papucs, paradicsom, párna, paszuly, patika, piskóta, plafon, pohár, pongyola, sánc, sifon, sódar, soha, sor, spárga, szatyor, talp, tányér, táska, tepsi, topán, zeller, zseb (összesen 77).*

Képzett szavak: *áldomás, ásó, babrál, bácsi, bugyogó, csinos, csokolom, dugó, gulyás, emelet, fajta, fedő, irka, lábos, leves, padlás, rántás, rántotta, rendes, reszelő, rétes, sóska, tengeri, város. (összesen 24).*

Szóösszetételek: *bazsarózsa, esernyő, hátizsák, kórház, palacsintasütő, porcukor, rizskása, sárgarépa, szakácsnő, Ungvár* (összesen 10).

Szószerkezetek: *rakott krumpli* (összesen 1).

A gyűjtött anyagból a szavak szerkezet szerinti megoszlását a következő diagram demonstrálja:

Amint a fenti ábra is mutatja, a szavak nagyrésze, összesen 77 darab tőszó, mely így a gyűjtés 69%-át teszi ki. Képzett szóból 24 darab szerepel, ezek a gyűjtés 21%-át adják. 10 szóösszetételt gyűjtöttem, ami a szavak összességének 9%-a, és mindössze egy szószerkezetet, ami a gyűjtés 1%-nak felel meg.

4. A NYELVEK KÖZÖTTI KAPCSOLAT TANÍTÁSA A KÁRPÁTALJAI MAGYAR TANNYELVŰ ISKOLÁKBAN

Az adott témakör a középiskolai oktatási rendszer tantervében nem szerepel külön témaként, általában *A beszéd és kommunikáció* témakör keretein belül esik szó arról a középiskolák 7. osztályában [51]. A tantervhez hasonlóan az iskolai tankönyvek is csak kevés figyelmet fordítanak a nyelvművelés témájára, a nyelvek közötti kapcsolatok oktatására.

Az országban jelenleg érvényben lévő tanterv, az abban megfogalmazott követelmények és az iskolai tankönyv [9] alapján készített óratervezetet az Ungvári Drugeth Gimnázium 7. osztályában egy vegyes órátípusú magyar nyelv óra keretei között vezettem le. Az osztály igen vegyes összetételű, többségében ukrán családból származó tanulókból áll, így könnyedén el tudták sajátítani és érdekesnek találták az adott témát, a tanórán aktívan részt tudtak venni, az általam összeállított különböző feladatokat könnyűszerrel meg tudták oldani.

4.1. Óratervezet

magyar nyelvből
a 7. osztály számára
2024. május 20.

Az óra témája: A külső körülmények hatása a kommunikációra és a nyelvre.

Oktatási cél: A témával kapcsolatos alapfogalmak elsajátíttatása, megértetése a tanulókkal.

Nevelési cél: Kárpátalja sokszínű nyelvhasználatával, különböző nemzetiségeivel való megismertetés, a nemzeti identitás erősítése a tanulóknál nyelvi játékok segítségével.

Szemléltetés: kivetítő, igaz-hamis kártyák (4. sz. melléklet).

Óratípus: vegyes.

Szakirodalom: Braun Éva – Zékány Krisztina – Kovács-Burkus Erzsébet. Magyar nyelv tankönyv a magyar oktatási nyelvű általános középfokú tanintézetek 7. osztálya számára. – Lemberg, Szvit Kiadó, 2020. 4 – 7, 20 – 22. o.

Idő	Az óra menete	Módszeres eljárások
1. perc	SZERVEZÉS	<ul style="list-style-type: none"> • az ügyeletes tanuló jelentése. • a hiányzók feljegyzése.
3. perc	<p style="text-align: center;">SZÁMONKÉRÉS</p> <p><u>Kérdések:</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. A kommunikáció az információcsere folyamata. (igaz) 2. Kommunikáció nélkül is gondmentesen működne tovább a társadalom. (hamis) 3. A nyelv – szavak és szabályok rendszere. (igaz) 4. A beszéd – nyelvi közlés. (igaz) 5. A kommunikáció csak szóban mehet végbe. (hamis) 6. A kommunikáció során minimum két jelenlévő van: egy adó és egy vevő. (igaz) 7. Az írásos közlés egyik formája a szónoki stílus. (hamis) 8. A szóbeli közlés formái az előadói, szónoki és társalgási stílus. (igaz) 9. Az írásos közléshez tartozik a publicisztikai és hivatalos stílus. (igaz) (+ pont annak a csapatnak, aki a másik két formát megmondja) 	<p><u>Csoportos feleltetés:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • az osztály két csapatra való felosztása. • a játékszabályok ismertetése.

	<p>10. A metakommunikációhoz a mimika, a testtartás, gesztusok tartoznak. (igaz)</p> <p>+1. A kommunikációt a külső tényezők is nagyban meghatározzák. (igaz)</p>	
<p>10. perc</p>	<p style="text-align: center;">ÚJ ANYAG ÁTADÁSA</p> <p><u>előkészítés:</u> Mindkét csapat helyesen válaszolt az utolsó kérdésemre, a kommunikációt bizony nemcsak a nyelvi és nem nyelvi tényezők befolyásolják, de a külső körülmények is nagy hatással vannak rá.</p> <p><u>célkitűzés:</u> A mai órán ezekkel a külső tényezőkkel fogunk foglalkozni részletesebben.</p> <p><u>motiváció:</u> Tesszük ezt azért, hogy beszédben és írásban is helyesen tudjuk kifejezni magunkat különböző élethelyzetekben.</p> <p>Az idei és az előző évek folyamán már hallottatok a kommunikációval kapcsolatos alapfogalmakról, ezeket az elmúlt néhány percben megismételtük. Tanultatok a kommunikációt befolyásoló nyelvi és nem nyelvi tényezőkről, megismerkedtetek az beszélgetés folyamán betartandó alapszabályokkal.</p> <p>A társalgást azonban különböző külső tényezők is befolyásolják. Írjuk be ezeket!</p>	

<p>15. perc</p>	<p>A kommunikációt befolyásoló külső tényezők:</p> <ul style="list-style-type: none"> ~ a beszédpartner kora, neme, érdeklődési köre ~ a beszédtema ismeretének szintje ~ a társalgás helyszíne <p><i>Magyarázat.</i> Másképp beszélünk ugyanis egy velünk egykorú személlyel (például osztálytársainkkal, barátainkkal) és egy nálunk idősebb emberrel (például a tanárokkal, osztályfőnökünkkel, szüleinkkel).</p> <p>Fontos az is, hogy a beszédpartnerünk mennyire jártas az adott témában. Ezt nagyban befolyásolja a két fél érdeklődési köre vagy munkája. A legegyszerűbb példa erre talán egy sebész és egy takarító közötti beszélgetés elképzelése. Eredményes lenne a kommunikáció a két fél között, ha a téma a doktor egyik páciense? Valószínűleg nem.</p> <p>Nagyon fontos az is, hol zajlik a beszélgetés: templomban, iskolában, munkahelyen vagy egy kávézóban például. De a társalgás földrajzi helyszíne is fontos. Bizonyára tudjátok, hogy Kárpátalján az államnyelven, az ukránon kívül számos más nyelv is megtalálható: a magyar mellett a ruszin, orosz, román és más nyelvet is hallani a megye különböző területein. Éppen ezért elterjedt az a jelenség, hogy az itt élő emberek átvesznek egy-egy szót ezekből a</p>	
------------------------	--	--

<p>25. perc</p>	<p>nyelvekből és kialakul a kevert, úgynevezett „pozakarpatszki” nyelv, melyről már ti is biztosan hallottatok, sőt használtatok is talán úgy, hogy észre sem vettétek.</p> <p>Nézzünk meg ezzel kapcsolatban egy rövid videót. Figyeljete a fogalmakra, a legfontosabbakat a videó végén megbeszéljük!</p> <p>Tisztázzuk a videóban elhangzott fogalmakat:</p> <ul style="list-style-type: none"> ~ <i>kisebbség</i> – a társadalmon belül elkülöníthető embercsoport. ~ <i>identitás</i> – valamely közösséghez való tartozás. ~ <i>állam</i> – területi, jogi egység. ~ <i>nemzet</i> – kulturális közösség. ~ <i>kétnyelvűség</i> – amikor az ember két nyelvet használ a mindennapjaiban. <p><i>Érthető-e eddig a téma mindenkinek? Van kérdés?</i></p>	<p>1. videó: A határon túli magyar nyelvhasználat (1:23-ig) (1. sz. melléklet)</p>
<p>30. perc</p>	<p style="text-align: center;">BEGYAKORLÁS</p> <p>Nézzünk meg pár feladatot a témában. Készültem néhány interaktív játékkal, ezeket fogjuk most megnézni. Először a kivetítőt fogjuk használni, majd a táblánál vagy önállóan fogtok dolgozni.</p> <p>Az első feladatban egy „szerencsekereket” láttok majd, ahol különböző szituációk lesznek ábrázolva. Mindenki kap egy szituációt, a</p>	

	<p>feladatokat pedig az lesz, hogy képzeljétek bele magatokat és vázoljátok, hogyan nézne ki a párbeszéd az adott élethelyzetben.</p> <p>A következő feladatban meg kell keresnetek a kakukktojást a szavak között.</p> <p>Most pedig mondatokat fogok felolvasni nektek. A feladatokat, hogy találjátok meg ezekben a más nyelvből származó szót vagy szavakat, mondjátok meg, mely nyelvből származik és mely külső tényező hatásának következtében jöhetett létre. Az elsőt megcsináljuk együtt.</p> <p>1. Куди ся діли мої баканчі? (<i>bakancs – a magyarból vehették át, a társalgás helyszíne következtében</i>)</p> <p>2. Варилисьме на зимку леквари із полуниці та й барацки. (<i>lekvár, barack – a magyarból, társalgás helyszíne következtében</i>)</p> <p>3. На біциглях педаль не робить. (<i>bicikli – a magyarból, társalgás helyszíne következtében</i>)</p> <p>4. Не бирую уже так багато учитися. (<i>bír – a magyarból, társalgás helyszíne következtében</i>)</p> <p>5. Міся туй много, кличте цімборів своїх! (<i>cimbora – a magyarból, társalgás helyszíne következtében</i>)</p>	<p>1. feladat: Mit csinálnál ebben a helyzetben? (2. sz. melléklet)</p> <p>2. feladat: Kakukktojás (3. sz. melléklet)</p> <p>3. feladat: a más nyelvből átvett szavak megtalálása a mondatban.</p>
--	--	---

	<p>6. Никай, яка чіношна жінка виросла із дівчини. (<i>csinos – a magyarból, társalgás helyszíne következtében</i>)</p> <p>7. Наша файта закарпатська, русинська. (<i>fajta – a magyarból, társalgás helyszíne következtében</i>)</p> <p>8. Гута би тя побила! (<i>guta – a magyarból, társalgás helyszíne következtében</i>)</p> <p>9. Йов, ще пізніше поговорим про се. (<i>jó – a magyarból, társalgás helyszíne következtében</i>)</p> <p>10. Пой принесем свіжу парадичку с керта! (<i>paradicsom, kert – a magyarból, társalgás helyszíne következtében</i>)</p> <p><i>Van kérdés a témával, feladatokkal kapcsolatban?</i></p>	
40. perc	<p style="text-align: center;">HÁZI FELADAT KIJELÖLÉSE, MEGBESZÉLÉSE</p> <p>Térjünk át a házi feladatra. Két feladatot fogtok kapni, az egyik: átolvasni a könyvből a témát, a 20 – 21. oldalt. Írásbeli feladat pedig a 26. feladat a 22. oldalon.</p> <p><i>Olvassuk fel a feladat feltételét! Érthető a feladat? Van kérdés?</i></p>	<p>1. feladat: elolvasni a 20-21. oldalt.</p> <p>2. feladat: 26. feladat, 22. oldal</p>
43-44. perc	<p style="text-align: center;">ÖSSZEFOGLALÁS</p> <p>1. Miről beszéltünk a mai órán?</p> <p>2. Milyen külső tényezők befolyásolják a kommunikációt?</p>	

	3. Hozzatok fel példát mindhárom külső tényezőre!	
45. perc	<p style="text-align: center;">AZ ÓRA LEZÁRÁSA</p> <p>Nagyon ügyesek voltatok ma, az óra elején szépen tudtatok válaszolni a kérdéseimre, ebből is látszik, hogy emlékeztek az előző években tanultakra.</p> <p>Az órán is mindenki aktív volt, a feladatokat sikerült ügyesen megoldani.</p> <p><i>Minden érthető volt az óra folyamán? Van-e kérdés?</i></p>	

Az Ungvári Drugeth Gimnázium 7. osztályában tartott vegyes típusú tanóra keretein belül először is fontosnak láttam megismételni a kommunikációról eddig tanultakat, az utolsó kérdéssel pedig rávezetni a tanulókat az óra témájára, a külső tényezők hatására a kommunikációra és a nyelvre. Bár a tanév elején már felmerült az adott téma ebben az osztályban, az általam kidolgozott aspektusból még nem volt róla szó, így új információval tudtam szolgálni a tanulóknak.

Mivel a tankönyvben lévő feladatok főleg a másik két külső tényezőre voltak kihegyezve, így internetes feladatokkal készültem, valamint magam is állítottam össze feladatokat, amelyekbe az általam előzőleg egyetemi hallgatók körében gyűjtött szavakat és kifejezéseket szöttem bele. Az osztály nagyrésze, összesen nyolc tanuló ukrán családból származó gyerek, öten pedig vegyes házasságban születtek, így senkinek sem jelentett nehézséget a téma elsajátítása, megértése. Épp ezért a begyakorlaskor adott feladatok megoldása is könnyen ment mindenkinek, sokszor előfordult, hogy a tanulók saját példáikkal is kiegészítettek egy-egy feladatot.

Összességében az osztályközösség egésze aktív volt, s az összefoglalásnál is könnyedén tudtak válaszolni a kérdéseimre, tehát megértették az óra témáját.

BEFEJEZÉS

KÖVETKEZTETÉSEK LEVONÁSA

Diplomamunkám címe: A magyar mint környezeti nyelv hatása Kárpátalján. Nyelvművelés a középiskolában. Céлом volt, hogy összegyűjtsek olyan jellemző jövevényszavakat, amelyeket a kárpátaljai nem magyar ajkú lakosság a mindennapjaiban használ. Az adatközlőim a beszélgetéseink során ezeket a magyar eredetű szavakat spontán építették be az egyébként ukrán nyelvű szövegbe. Bár tudták, hogy az elem a magyar nyelvből származik – esetleg szándékosan használták azért, hogy nekem kedvezzenek –, de ez nem okozott nehézséget sem a nyelvek közötti váltásban, sem pedig a megértésben egyikünk számára sem. A kárpátaljai lakosok körében teljesen normális és igen elterjedt jelenség ugyanis, hogy akár egy mondaton belül is többször váltanak az általuk ismert és használt nyelvek között. Az ilyen jellegű szövegben az egy-egy nyelv aránya mindig attól függ, hogy a beszélőpartnereknek milyen nyelvi tudással rendelkeznek, illetve, hogy milyen az adott beszédhelyzet. Ez a jelenség nem feltétlenül függ a korosztálytól sem. Bár vitathatatlan, hogy az idősebb kárpátaljai nem magyar anyanyelvű lakosok sokkal több magyarizmust használnak, hiszen az ő életükben még volt olyan időszak, amikor ezen a nyelven folyt az oktatás, ügyintézés a területen, s talán a magyar ajkú lakosság is nagyobb volt még itt, de a fiatalabbak is szeretik keverni a nyelvet. Ez ad egy jellemző színezetet a térségben megfigyelhető, úgynevezett „po zákárpátszki” beszédnek.

Az Ungvári Nemzeti Egyetem különböző karain tanuló ukrán anyanyelvű diákok köréből gyűjtött 113 szót jelentésükkel, etimológiájukkal és egy példamondattal együtt szócikkek formájában közöltem, valamint vizsgáltam a gyűjtött anyag etimológiai, szófaji és szerkezet szerinti megoszlását is.

Eredetüket tekintve az általam gyűjtött szavak döntő többsége ismeretlen, bizonytalan vagy vitatott eredetű, ebből is látható, hogy az egyes nyelvekbe bekerülő jövevényszavak etimológiáját nem könnyű visszavezetni, megtalálni. A gyűjtésben emellett sok a német eredetű szó is, ezeknél kevesebb arányban fordul elő szláv, finnugor, török, latin, olasz, horvát-szerb, román, angol, iráni és szlovák eredetű szó.

Szófajuk szempontjából vizsgálva a szavak nagyrésze főnév, ami arra enged következtetni, hogy az átvett szavak többségének célja valamilyen fogalom jelölése. Kisebb arányban található még a gyűjtésben emellett igék és melléknevek is, vagyis egyes cselekvések és külső vagy belső tulajdonságok leírására is használ a helyi nem magyar ajkú lakosság a magyar nyelvből származó szóátvételeket. A gyűjtött szavak között található továbbá egy módosítószó és egy segédige is.

Szerkezeti megoszlásuk szerint a szavakat négy kategóriára: tőszavakra, képzett szavakra, szóösszetételekre és szószerkezetekre osztottam. A gyűjtés legtöbb eleme a tőszavak kategóriájához tartozik, de jelentős a képzett szó is köztük. Kevesebb arányban található a szavak között szóösszetételek, legcsekélyebb pedig a szószerkezetek csoportja, ugyanis a gyűjtés mindössze egy eleme sorolható ide.

A kapott eredményeket táblázatok, kördiagramok formájában is szemléltettem az egyes elemzések végén.

A továbbiakban érdemes lehet foglalkozni az egyes szavak nyelvjárási sajátosságaival is, hiszen az ukrán nyelvű használó a legritkább esetben alkalmazza tudatosan a szavak irodalmi formáját. Továbbá érdemes lehet az ily módon a helyi ukrán nyelvhasználatba átkerült szavakat jelentéstanilag is értékelni, hiszen sokszor csak az adott jelentést, vagy mellékjelentést ismerik, a szó eredeti jelentése nem megy át az átvevő, jelen esetben az ukrán nyelvbe. Ilyen például a *kifliki*, *határ* és más szavak.

Munkámban külön fejezetben foglalkoztam azzal, miként jelenik meg dolgozatomban témája a kárpátaljai középiskolai oktatásban. Az országban jelenleg érvényben lévő tanterv és az iskolai magyar nyelvtankönyvek tanulmányozása után rájöttem, a középiskolai oktatásban igen kevés figyelmet fordítanak a témának: külön témaként nem említi sem a tanterv, sem pedig a tankönyv, általában *A beszéd és kommunikáció* témán belül esik erről is néhány szó. Így a 7. osztályban felmerülő *Külső körülmények hatása a kommunikációra és nyelvre* témakörhöz igyekeztem hozzákapcsolni dolgozatomban témáját.

A tanórát az Ungvári Drugeth Gimnázium 7. osztályában tartottam meg, ahol a gyerekek nagyrésze vagy ukrán szülőktől, vagy vegyes házasságból származik, így ismerős, emiatt pedig érdekes volt nekik a téma, aktívan együttműködtek az órán, gondmentesen megoldották az összes általam előkészített feladatot. Feladatok szempontjából a tankönyv nem szolgált nagy segítséggel, így internetes és a dolgozatomból merített példamondatok segítségével állítottam össze a feladatokat a tanórához.

Összegzésként elmondható, hogy a kárpátaljaiak nyelvezetét kutatni kimeríthetetlen forrás. A különböző népek együttélésének eredményeképpen szavaink, kultúránk, életfelfogásunk is keveredett. Eltanultuk egymás mesterségét, receptjeit, viseletét, tartjuk egymás ünnepeit, tradícióit, mindeközben használjuk a megnevezéseket is anélkül, hogy ez bármiféle gondot okozna a megértésben. Hiszen a mienk az is.

A FELHASZNÁLT SZAKIRODAOM JEGYZÉKE

1. Benő Attila: Kontaktológia. A nyelvi kapcsolatok alapfogalmai. Egyetemi Műhely Kiadó – Bolyai Társaság, Kolozsvár, 2008, 19–23. o.
2. A kárpátaljai magyar nyelvjárások szótára. I – II. Főszerk.: Lizanec Péter. – Ungvár, Kárpát Kiadó, 2012 – 2013.
3. A kárpátaljai magyarság a 21. században. Esszék, tanulmányok. A kötet összeállító szerkesztője: Zékány Krisztina. – Budapest, Nap Kiadó, 2018. 306. o.
4. Bakos Ferenc. Idegen szavak és kifejezések szótára. – Budapest, Akadémiai Kiadó, 2002, 706. o.
5. Bárányné Komári Erzsébet. A hungarizmusok fogalomköri csoportosítása a kárpátaljai ruszin irodalomban. // Hungaro-Ruthenica/V. – Szeged, 2011, 57–82. o.
6. Bartha Csilla. A kétnyelvűség alapkérdései – Beszélők és közösségek. – Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest 1999, 40. o.
7. Beregszászi Anikó – Cserniczkó István. Magyar értelmező kéziszótár: (majdnem) minden magyar szótára. // ...itt mennyit ér a szó? Írások a kárpátaljai magyarok nyelvhasználatáról. – Ungvár, PoliPrint, 2004, 127–138.
8. Borbély Edit. Adalék A lexikai kölcsönzés kutatásához. // Jubileumi gyűjtemény Lizanec Péter professzor születésének 70. évfordulójára. – Ungvár, 2000, 113–119. o.
9. Braun Éva – Zékány Krisztina – Kovács-Burkus Erzsébet. Magyar nyelv tankönyv a magyar oktatási nyelvű általános középfokú tanintézetek 7. osztálya számára. – Lemberg, Szvit Kiadó, 2020. 4 – 7, 20 – 22. o.
10. Crystal David. A nyelv enciklopédiája. – Budapest, Osiris Kiadó, 2003, 451. o.

11. Csernicskó István. A mi szavunk járása. Bevezetés a kárpátaljai magyar nyelvhasználatba. – Beregszász, 2003, 132–136. o.
12. Csopey László. Magyar szók a rutén nyelvben // Nyelvtudományi közlemények/XVI. – Budapest, 1881, 292–293. o.
13. Dezső László. A XVI-XVIII. századi kárpátukrán nyelvemlékek magyar jövevényszavai. Budapest, 1989, 42–48. o.
14. Értelmező kéziszótár. Szerk.: Bárczi Géza. – Budapest, Akadémiai Kiadó, 2003, 659. o.
15. Etimológiai szótár. Szavak és toldalékok eredete. Szerk.: Zaicz Gábor. – Budapest, Tinta Könyvkiadó, 2006, 867. o.
16. Fábián Pál. A magyar szókészlet tagolódása. Az idegen szavak // A mai magyar nyelv. Szerk.: Rácz Endre – Budapest, Tankönyvkiadó, 1971, 485 – 489. o.
17. Fodó Sándor. Szláv jövevényszók a kárpátaljai magyar nyelvjárásokban. // Magyar Nyelvjárások/XIX. – Debrecen, 1973, 41–52. o.
18. Gazdag Vilmos. Orosz/ukrán nyelvhatás a kárpátaljai magyar nyelvjárásokban. Jegyzet. – Beregszász, 2014.
19. Gazdag Vilmos. Szláv eredetű lexikai elemek a Beregszászi járás magyar nyelvjárásaiban (Kárpátalja, Ukrajna) – Budapest, 2017, 124–160. o.
20. Györke Magdolna. A kárpátaljai magyar szaknyelvek. // Kétnyelvűség a Kárpát-medencében. – Budapest, 1991, 66–69. o.
21. Horger Antal. A jövevényszó fogalma // Magyar Nyelv/XXXVI. (1940/2.) – Budapest, 1940, 12–131. o.
22. Horváth Katalin – Lizanec Péter. A kárpátaljai magyar nyelvjárások főbb sajátosságairól. // Az Ungvári Hungarológiai Intézet tudományos gyűjteménye. – Ungvár – Budapest, Intermix Kiadó, 1993, 57–74. o.
23. Horváth Katalin. A nyelvi kontaktusok tükröződése a nyelvjárási szókincsben. // Acta Hungarica, VI. – Ungvár, 1997, 18–19. o.

24. Káprály Mihály: Magyar nyelvi elemek az Ungvári járás Nagyláz község lakosainak nyelvhasználatában. // Az ukrán–magyar nyelvi kapcsolatok múltja és jelene. / Nemzetközi tudományos konferencia előadásai. Szerk.: Bárány Erzsébet – Csernicskó István. – Ungvár, V. Pagyak Kiadója, 2014, 132–150. o.
25. Karmacsi Zoltán. Kétnyelvűség és nyelvelsajátítás. // Rákóczi-füzetek XXV. – Ungvár, Poli Print, 2007, 144. o.
26. Kiss Jenő. Társadalom és nyelvhasználat. – Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 1995, 318. o.
27. Kniezsa István. A magyar nyelv szláv jövevényszavai. – Budapest, 1955, 248–252. o.
28. Kótyuk István. A kétnyelvűség és a kárpátaljai magyar köznyelv // Kétnyelvűség a Kárpát-medencében. – Széchenyi Társaság – Pszicholingva Nyelviskola, Budapest, 1991, 66–69. o.
29. Kótyuk István. Az ungi magyar nyelvjárás ukrán jövevényszavai. – Nyíregyháza, 2007, 95–101. o.
30. Lanstyák István. Kölcsönszavak a magyar nyelv határon túli változataiban. // Regionális dialektusok, kisebbségi nyelvhasználat. Szerk.: Vörös Ferenc. – Budapest–Nyitra–Somorja, 2005, 21–26. o.
31. Lizanec Péter. Magyar-ukrán nyelvi kapcsolatok: a kárpátontúli ukrán nyelvjárások alapján. – Uzshorod, 1970, 137–152. o.
32. Lizanec Péter. Ukrán valamint orosz elemek a kárpátaljai Magyar nyelvjárásokban. // Az Ungvári Hungarológiai Intézet tudományos gyűjteménye. – Ungvár – Budapest, Intermix Kiadó, 1993, 50–56. o.
33. Magyar értelmező szótár diákoknak. Főszerk.: Eöry Vilma. – Budapest, Tinta Könyvkiadó, 2010.
34. Márku Anita: „Po zakarpatszki” Kétnyelvűség, kétnyelvűségi hatások és kétnyelvű kommunikációs stratégiák a kárpátaljai magyar közösségben. Monográfia. – Ungvár, „Líra” Poligráfcentrum, 2013, 244. o.

35. Mazuch Ede. Magyar szók a hazai rutén nyelvben // Magyar Nyelvőr/XXV. – Budapest, 1986, 198–299. o.
36. Navracsics Judit. Kódváltás és kódkeverés kétnyelvűek spontán beszédében. // Nyelv, beszéd, írás. Pszicholingvisztikai tanulmányok I. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához. Szerk.: Navracsics J. és Lengyel Zs. – Budapest, Tinta Könyvkiadó, 2010, 121–129. o.
37. Nyirkos István. Az idegen szavak és nyelvművelés. // Anyanyelv, közélet, műveltség. – Budapest, 1976, 55 – 62. o.
38. Pomozi Péter. Magyar nyelvű otthon 5 Kárpátalja. Sorozatszerk: Pomozi Péter. – Budapest, 2023, 82. o.
39. Rot Sándor. A magyar-ukrán nyelvi kölcsönhatás // Nyelvünk a Duna-tájon – Budapest, 1989, 351–401. o.
40. Szinnyi József. Magyar Tájszótár I – II. – Budapest, Nap Kiadó, 2004.
41. Zékány Krisztina. A nyelvi tudat és az anyanyelvi kompetencia kérdései egy multinacionális környezetben. // Veszélyeztetett-e a magyar nyelv. Szerk.: Puszta János. – Széphalom – Budapest, 2020, 165–179. o.

42. Орос, В.И. Сохранение иноязычных элементов в речи населения Закарпатья на материале с. Стеблевка (Салдобош) Хустского района // Acta Hungarica. – Ужгород, 1997, с. 27–35.
43. Галас, Алла Михайлівна: Угорські запозичення в закарпатських народних порівняннях. // Україністика в Угорщині та поза її межами II. Матеріали міжн. наук. конференції. – Будапешт, 2022, с. 47–59.
44. Гоца, Е.: Угорські нашарування серед назв їжі в українських говорах Карпат. // І. Сабодош – О. Миголинець (упор.) Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства. збірник наук. праць. Вип.13. – Ужгород, 2009, с. 45–49.
45. Зикань Х. І.: Явища двомовності в угорській громаді Закарпаття: запозичення та зміна кодів // Студентоцентризований горизонт

- філологічної освіти: здобутки і перспективи. – Видавничий дім «Гельветика», 2023, с. 51–56.
46. Лизанец П.М.: Венгерские заимствования в украинских говорах Закарпатья. Венгерско-украинские межъязыковые связи. Изд.-во АН – Венгрии, Будапешт, 1997.
47. Лизанец П.М.: Атлас лексичних мадяризмів та їх відповідників в українських говорах Закарпатської області УРСР. – Ужгород, 1976.
48. Мокань, А.А. Лексические унгаризмы в мараморошских украинских говорах. Вкн.: Вопросы финно-угорской филологии, вып. 3. – Ленинград, 1977, с. 100–124.
49. С.В. Бернштейн – В.М. Иллич-Свитыч. Карпатский диалектологический атлас I. – Москва, 1967, с. 274.
50. Фекета, И.И. Венгерские заимствования в закарпатских рукописях XVII ст. В кн.: Исследование финно-угорских языков и литератур в их взаимосвязях с языками и литературами народов СССР. Тезисы докладов Всесоюзного научно-совещания финно-угроведов. – Ужгород, 1977, с. 78.

51. A magyar nyelv értelmező szótára: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-a-magyar-nyelv-ertelmezo-szotara-1BE8B/>
52. Навчальні програми з мов корінних народів, національних меншин. Для класів з навчанням мовою корінного народу або національної меншини поряд з державною. Угорська мова: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/navchalni-programi-dlya-6-9-klasiv>

РЕЗЮМЕ

Назва моєї дипломної роботи: Проблема функціонування угорської мови в українськомовному середовищі Закарпаття (на прикладах загальноосвітніх шкіл). Моєю метою було зібрати іншомовні слова, які використовують у повсякденному житті неугорськомовне населення Закарпаття. Я збрала 113 слів, які використовують україномовні студенти різних факультетів Ужгородського національного університету, та проаналізувала їх із етимологічної точки зору та за розподілом за структурою.

За походженням більшість слів невідома. Багато слів мають німецьке походження, менше слов'янського, фінно-угорського, тюркського, та інші. З точки зору частини мови, більшість слів є іменниками, у меншій мірі зустрічаються дієслова та прикметники. За структурним розподілом слова були розділені на чотири категорії: кореневі слова, утворені слова, складне слово та словосполучення. Більшість ці слова можна віднести до групи корневих слів, але серед них є також значна кількість утворених слів. Кількість складних слів менше, а кількість словосполучень найменша, куди входить всього один елемент збірки. Я також намагалася оцінити та проілюструвати результати кожного дослідження за допомогою діаграми та таблиці.

У своїй роботі я окремо зупинилася на тому, як ця тема відображається в середній школі Закарпаття. Після вивчення навчальних планів та підручників з угорської мови я зрозуміла, що в середній школі дуже мало уваги приділяється даній темі, зазвичай це робиться в рамках теми «*Мовлення та комунікація*». Таким чином, я спробувала пов'язати цю тему з темою «*Вплив зовнішніх умов на комунікацію та мову*», яка виникає у 7-му класі. Урок проводився в Ужгородській гімназії імені Другетів.

SUMMARY

Title of my thesis: The impact of Hungarian as an environmental language in Transcarpathia. Language cultivation in secondary schools. My goal was to collect loanwords used by non-Hungarian speakers in their everyday lives in Transcarpathia. I first presented the collected 113 words from Ukrainian-speaking students studying at different faculties of the Uzhhorod National University and then examined their etymological and structural distribution.

In terms of their etymology, most words have unknown, uncertain, or disputed origins. There are also many words of German origin, with fewer words of Slavic, Finno-Ugric, Turkish, Latin, and other origins. In terms of their parts of speech, the majority of the words are nouns, with verbs and adjectives found in smaller proportions in the collection, along with one modal verb and one auxiliary verb among them. In terms of their structural distribution, I divided the words into four categories: root words, derived words, compound words, and phrase structures. The majority of the elements in the collection can be classified into the group of root words, but there is also a significant number of derived words among them. There are fewer compound words, and the group of phrase structures is the smallest, with only one element from the collection falling into it.

In my work, I dedicated a separate chapter to how the given topic is addressed in secondary education in Transcarpathia. After studying the curriculum and Hungarian language textbooks used in schools, I realized that very little attention is paid to this topic in secondary education; generally, only a few words are mentioned within the theme of Speech and Communication. Therefore, I attempted to relate it to the topic of External Factors' Impact on Communication and Language, which arises in the 7th grade. I conducted the lesson in the 7th grade of the Drugeth Gymnasium in Uzhhorod.

MELLÉKLETEK

1.sz. melléklet: Zanza tv: A határon túli magyar nyelvhasználat (1:23-ig):
<https://zanza.tv/magyar-nyelv/nyelv-es-tarsadalom/hataron-tuli-magyar-nyelvhasznalat>

2.sz. melléklet: Mit csinálnál ebben a helyzetben?
<https://wordwall.net/hu/resource/13580506/kommunik%c3%a1ci%c3%b3/mit-csin%c3%a1ln%c3%a1l-ebben-a-helyzetben>

3. sz. melléklet: Kakukktojás:
<https://ketnyelvuseg.integratio.hu/nyelvi-jatekok/kakukktojás/>

4. sz. melléklet: igaz-hamis kártyák:

